

Gimes Imre
FÁBAVÉSETT SZOBROK

Színmű 3 felvonásban

Szereplők:

Tar Ágnes
Balázs János
Udvaros János
Ákom Péter
Tar Bálint
Tar Bálintné
Tar Juli
Balázs Péter
Balázs Péterné
Kormosné
Margit néni
Kocsis Jóska
Ács Nagy Kati
Nagy Teréz
Kormos József
Bassa Ferenc
Takács István
Buza András
Fodor József
Hódosné
Nagyné
Füzékné
Anna
Vemmes Zsiga
Hegy Mihály
Bakter
Kikiáltó

Katona
Követ
Kocsmáros
Kocsmárosné
Koldus
Temetőőr
Cigányok
Gyerekek
Tisztartó
Gács Pelbárt
Gróf Apáthy Gedeon
Hercegrímás
Váci püspök
Gróf Szügyi András
Báró Baranyai Tamás
Kállay Zoltán
Ifj. gróf Apáthy
Gróf Apáthyne
Gróf Apáthy Ágnes
Tornyossi Kázmér
Bornemissza Amsel
Dr. Veresmarty János
Magossy Péter
Komoróczy Barna
Fegyőr
Kisbíró
A négy „gonosz”

I. felvonás 1. kép

Szín: Uradalmi cseléd szobája. Szegényes bútorok, összetákolt asztal, három ágy, szekrény, pad és néhány szék. A padon alsó- és felsőruha fekszik. Egy kifeszített kötélén fehérnemű szárad. Hátul ajtó, baloldalon kicsi ablak van. A jobb sarokban búboskemence áll. Amikor szétnyílik a függöny, a szobában csupán Tar Bálint uradalmi cseléd ötven év körüli felesége tartózkodik. Tarné előbb mereven maga elé bámul, aztán tipegve odamegy a ruhákhoz.

Tarné: *(Sóhajt, majd egy kis szünet után kinéz az ablakon.)* Juli, gyere be.

Tar Juli: *(11 év körüli, szép, karcsú lányka belép.)*

Tarné: Azt gondoltam...

Juli: *(Mereven figyel.)*

Tarné: *(Kicsit zavartan.)* Én úgy mentem...

Juli: *(Még mindig nem szól, és nem segít anyja zavarán.)*

Tarné: Ágnes hol van?

Juli: *(Nagyon komolyan.)* Örzse néninél.

Tarné: Nála voltál te is?

Juli: A küszöbön álltam.

Tarné: Mondtak valamit?

Juli: Nem.

Tarné: Örzse néni se szólt?

Juli: Kendőjét mutatta Ágnesnek.

Tarné: Kölcsön adta?

Juli: Nem tudom.

Tarné: *(Kinéz az ablakon.)* Istenem.

Tar István: *(8 éves fiú belép.)* Édesanyám.

Tarné: Miért jöttél vissza?

Pista: Csúfoltak a gyerekek.

Tarné: Mit mondtak?

Pista: Hogy Ágnesnek kismalaca lesz.

Tarné: Ha nem lenne, mit ennél? – Hát csak lódulj kifelé, menj Teri nénihez, ma sütöttek kenyeret.

Pista: Miért nem lehetek itthon, édesanyám?

Tarné: Ne feleselj.

Pista: *(Kimegy.)*

Juli: *(Kinéz az ablakon.)* Édesanyám.

Tarné: Mit akarsz?

Juli: Én félek.

Tarné: Azt hiszed, nem bírja ki a munkát? Majd megtanulja. Ott is csak úgy mosogatnak. *(Emlékezve.)* Én bizony hamar megtanultam – nem törtem el semmit.

Juli: Margit néni jön. *(Elmegy az ablaktól.)*

Margit néni: *(Öreg parasztasszony belép.)* Készülödtök?

Tarné: Van idő még.

Margit néni: Hoztam neki szalagot a hajába. *(Átnyújtja.)*

Tarné: Fekete.

Margit néni: Jó tartós.

Valaki beszél az ablakon: Már visít a kismalac?

Margit néni: Irigykedsz, mert nem a tied visít?

Az előbbi hang kicsit messzebből: Kék szeme lesz?

Margit néni: A gonoszok...

Juli: Margit néni nem félt?

Margit néni: Nincs attól mit félni – ha jól elvégzi a dolgát. Kitakarít tisztán, el-mossa az edényeket, fölveti az ágyat, vizet hoz éjszakára. Sok mun-ka van, de aztán megehet mindent, ami marad. Még haza is hoz.

Juli: Margit néni!

Margit néni: Mit akarsz?

Juli: Nem bántják majd?

Margit néni: Hát miért bántanák?

Juli: Ács Nagy Kati is sírva jött haza a nyáron, azóta fél minden nagylány, ha hívják.

Margit néni: Sírt, mert elküldték, de kapott egy kismalacot, és jövőre kilenc fia lesz.

Juli: De miért csúfolja mindenki a kismalaccal, és most meg Ágnest?

Tarné: Ne kérdezz annyit, mert elküldlek téged is.

Margit néni: Nem gyereeknek való ez.

Tar Ágnes: *(Nagyon szép, 17 éves lány belép. Komor és zárkózott, de ugyan-akkor egyszerű és túlzásmentes.)*

Tarné: Odaadta a kendőt?

Ágnes: Nem.

Tarné: Mit mondott?

Ágnes: Megfázik kendő nélkül.

Tarné: No csak kérjen valamit tőlem.

Margit néni: Mehet anélkül is.

Ágnes: (*Ridegen.*) Mehetek.

Juli: Ágnes, Margit néni szalagot hozott.

Tarné: Igaz bizony, nézd, milyen szép. (*Mutatja.*)

Ágnes: Fekete.

Tarné: Nohát akkor készülj.

Juli: (*Elfojtva, riadtan.*) Várhat még, édesanyám.

Tarné: (*Mondani akar valamit, de nem szól.*)

Margit néni: Jobb lenne, ha játszanál.

Tarné: Igazat mond Margit néni.

Juli: Ne küldjön el, édesanyám.

Ágnes: (*Juli elé áll, mintha visszatartaná.*)

Juli: (*Sír.*)

Tarné: (*Összetörten és esetenül lányai mellé áll, ő is könnyezik.*)

Margit néni: (*Halkan, mintha befejezné gondolatát.*) ...de hát, mit is tehet mást a szegény?

Ágnes: Julika, nem láttad Jánost?

Juli: Hajnalban ment ki az ökrökkel.

Tarné: Az ispán meg mögötte.

Ágnes: Mondd meg Jánosnak...

Juli: (*Kicsit földerülve.*) Megyek.

Margit néni: Hiába szól.

Ágnes: Tudnia kell.

Tarné: Apád se tudja.

Ágnes: Édesapám már öreg, talán a nevemet se tudja.

Tarné: A sok munkától. Hat éves korában kezdte. – Pista is beáll nem-sokára.

Margit néni: Ez a sora ennek.

Ágnes: (*Julihoz.*) Mondd meg neki – ha ott az ispán, bújj egy kazal mögé –, mondd meg neki, hogy a tisztartóval üzentek értem.

Juli: Megyek. (*El.*)

Ágnes: Margit néni, igaz, amit Ács Nagy Katiról beszélnek?

Margit néni: Dehogy igaz, dehogy igaz, lelkem.

Ágnes: (*Kis szünet után.*) Én inkább meghalnék.

Margit néni: Ezt mondja mindenki.

Tarné: Uram isten.

Ágnes: Én megteszem.
 Kormos Gáborné: *(Fiatal, élénk özvegyasszony belép. Feltűnik szép, fehér köténye.) Jóreggelt.*
 Tarné: Jóreggelt, Erzsi, de szép kötőd van.
 Kormosné: *(Ágneshez.)* Te még itt vagy?
 Ágnes: Majd ha a disznókat hajtja Sándor bácsi, akkor megyek.
 Kormosné: *(Elevenen.)* Ne szomorkodj, Ágnes, nem búsulni való ez, ha megszeretnek, ott tartanak és szakácsnő leszel. Örzsé néni huszonöt éve szolgál bent. Ha meg ügyetlenkedsz, hát elküldenek. Eddig is megvoltál nélkülük, ezután is megleszel.
 Ágnes: Ha csak így lenne.
 Kormosné: És ha másként van?
 Ágnes: Akkor nem tudom, mi lesz.
 Kormosné: Mind így beszél, mintha kis bárányok lennének. *(Kis szünet.)* Én is bent voltam öt év előtt, aztán férjhez mentem Jóska-hoz, hamar meghalt szegény. Amíg élt, mi volt? Elvetette magát az ágyon, mint a halott, olyan fáradt volt mindig. Ha szólt néha egy-két goromba szót... ott meg... egyszer... szépen is beszéltek.
 Ágnes: *(Nagyon erősen figyel.)*
 Kormosné: *(Távoli emléket idéz, ugyanakkor Ágnes is vigasztalja.)* Úgy-e nem félsz... nem szabad félni... nagylány vagy... átesel rajta hamar... így van ez már régen...
 Ágnes: Erzsi...
 Kormosné: Láttam szép bútorokat... fehér ágyat...
 Ágnes: Hallgass.
 Margit néni: Színigazat mond, csak ezek a mai lányok pergetik folyton a könnyet. Ha eltörött a bögre, igyon a köcsögből – mondták régen.
 Kormosné: Ha a te helyedben lennék...
 Ágnes: Akkor?
 Kormosné: Örölnék. Ne nézz ilyen csúnyán. Ágnes, látod ezt a kötőt? *(Kötényére mutat.)* Szép? *(Kis szünet.)* Na vedd föl. *(Leveszi kötényét és ráköti Ágnesra.)*
 Margit néni: Nézd, milyen helyes.
 Tarné: Ebben mehet?
 Kormosné: Azért adtam.
 Margit néni: Hanem készülj, lányom.
 Ágnes: *(Merev és bizonytalan. Néhány lépést tesz előre, aztán megáll a pad előtt, leveszi Kormosné kötényét, felsőszoknyáját és blúzáat. Egy ideig tarja alsószoknyájában és hosszúujjú ingben áll előttünk, végül fölhúzza ünneplőruháját.)*

Kormosné: *(Miközben ráköti Ágnesra a kötényt.)* Így már jól van.

Margit néni: Mosd le az arcod, aztán fésülködj.

Ágnes: *(Vizet vesz a szájába, aztán visszaengedi és tenyeréből mosakszik.)*

Margit néni: Ágnes lányom, ha húsos palacsintát süttök, hozzá nekem egyszer.

Kormosné: Nekem meg rétest.

Tarné: Csak vigyázzon, észre ne vegyék.
(Hirtelen malacvisítást hallunk. Mindenki dermedten figyel.)

Margit néni: *(Az ablakhoz megy.)* Nem szégyelled magad?

Egy férfi hangja: Ágnes, én is megadnám érted a malacot.

Margit néni: Kinek a malaca volt?

Másik férfi hangja: A gonoszoké.

Margit néni: Verje meg őket az isten.

Másik férfi hangja: Mondok valamit.

Margit néni: Mit akarsz?

Másik férfi hangja: Maradj csak kint, nem hiányzol.

Kocsis Jóska: *(A falu bolondja, bizonytalan korú, rongyos férfi belép. Először Ágneshez szól.)* Ej, de szép vagy. Gyere hozzám feleségül, virág-ágyat vetek.

Margit néni: Ezért jöttél be, te féleszü?

Kocsis Jóska: Ha hozzámjössz, elviszlek hét falun át egy magas hegyre. *(Suttogva, nevetségesen, de ugyanakkor rémületet keltve.)* Szökjünk meg. Van nekem mindenem, száz lukas fazekam, tíz gombom. Az ám, bizony.

Margit néni: Kotródj most már.

Kormosné: És van-e még valamid, te bolond, te?

Kocsis Jóska: De van ám, van ám bizony. Van nekem száztornyú házam.

Kormosné: Azért szeretnek a lányok.

Kocsis Jóska: Ezért, igen. Úgy-e, Ágnes? *(Megragadja Ágnes karját.)* Gyere. Gyere.

Kormosné: Elengeded mindjárt? *(Lefejti Kocsis Jóska karját.)*

Kocsis Jóska: Majd sírsz te még, lesz időd rá elég. Bög itt már az egész falu.

Ágnes: Jóska.

Kocsis Jóska: Jössz?

Ágnes: Hívd ide előbb Ács Nagy Katit.

Kocsis Jóska: Megyek, hívom. Látod, ő is sír folyton – hívtam pedig. Te is úgy jársz. Ha velem jössz, még az ég is kinyílik a határban és elrejt. *(Kimegy.)*

Margit néni: Ilyen bolondot.

Kormosné: Miért hívattad Katit?

Ágnes: Beszélnem kell vele.

Tarné: Hiába beszélsz, édes lányom, hívtak, hát menni kell.

Ágnes: Előbb tudni akarok mindent.

Margit néni: Ej, ej.

Kormosné: Ki állt az országúton, amikor arra ment az uraság hintaja tegnap: te vagy én?

Ágnes: Én.

Kormosné: Ezért hívnak. Érted-e már?

Tarné: Miért álltál ott, édes lányom? A szegény ember fia ne álljon ott, ahol látják.

Ágnes: Jánost vártam.

Kormosné: Megállt a hintó?

Ágnes: Meg.

Kormosné: *(Fokozódó kíváncsisággal.)* Kiszálltak?

Ágnes: A tisztartó.

Kormosné: Ő nem?

Ágnes: Mondtam már.

Kormosné: Aztán?

Ágnes: *(Nem felel.)*

Kormosné: Szólt valamit?

Ágnes: *(Erőteljesen.)* Azt, amit öt évvel ezelőtt neked.

Kocsis Jóska hangja: Jövünk már, jövünk.
(Kocsis Jóska és Ács Nagy Kati belépnek.)

Kocsis Jóska: Öt lukas fazekat, három gombot és egy aranykakast adok neki.

Ács Nagy Kati: *(Szép, magas, sápadt lány. Hangja fátyolozott. Ő is hallgatag, mint Ágnes, de a tehetetlen gyűlölet érdekesebbé és keményebbé változtatta.)* Mit akarsz?
(Ágnes és Ács Kati félrevonulva beszélnek.)

Margit néni: Hol az aranykakas, Jóska?

Kocsis Jóska: Az éjjel kitettem a vackom mellé, hajnalban kukorékolt, aztán elrepült.

Kormosné: Miért nem szálltál utána?

Kocsis Jóska: Visszajön mindig. – Akkor hát indulhatunk, Ágnes.

Kormosné: Menj ki előbb a vincellér házhoz, és várj egy koldusra, hogy mutassa az utat nektek.

Kocsis Jóska: Jó, megyek. *(El.)*

(Margit néni int Tarnénak és Kormosnénak, hogy jöjjenek ki a szobából. Mindhárman kimennek.)

- Ács Nagy Kati: Bementem aztán takarítani egy nagy szobát, amit ebédlőnek hívnak. Amikor elvégeztem, átmentem egy kisebbbe, ott bőrszékek voltak. A harmadikban fehér bútor, abból nyílt a nagyterem, amelyiknek fala arcképekkel van tele.
- Ágnes: Arra felelj, miért küldtek el?
- Ács Nagy Kati: Eltörtem egy poharat.
- Ágnes: Akkor nem adtak volna malacot.
- Ács Nagy Kati: Mindenkinek adnak valamit, ha elküldik.
- Ágnes: De miért csúfolnak érte?
- Ács Nagy Kati: Mert irigyek.
- Ágnes: Mondd meg az igazat, mit tettek veled?
- Ács Nagy Kati: Ne gyötörd magad, Ágnes. El kell menned, nem tehetsz mást.
- Ágnes: Előbb tudni akarok mindent, mert hozzám... nem nyúlhat.
- Ács Nagy Kati: Engem se ütött meg.
- Ágnes: *(Fékezett szenvedéllyel.)* Miért sírsz folyton?
- Ács Nagy Kati: Megtudod nemsokára.
- Ágnes: Soha.
- Ács Nagy Kati: *(Emlékezik.)* Az ember fia úgy érzi, hogy mázsás súly nehezedik rá... nem szólhat, mert nem tud... megáll a szívverése... mintha kővé vált volna a teste, mégis könnyű...
- Ágnes: Nem értem.
- Ács Nagy Kati: Majd megérted, ha fejed búbjáig ér a szégyen, ha úgy ellep, hogy ki sem látszol alóla, csak fuldokolsz benne. Ha meg kihagy egy pillanatra, akkor azt szégyelled.
- Ágnes: *(Gondolkozik.)* A többi már föl se veszi.
- Ács Nagy Kati: Kormosné mondta, csak addig tart a bánat... míg egy új át nem veszi. Most te vagy soron.
- Ágnes: Én nem veszem át.
- Ács Nagy Kati: Olyan lány még nem élt, aki otthon maradt akkor, amikor hívták.
- Ágnes: El muszáj menni... de nem jövök le sírva.
- Ács Nagy Kati: *(Kínosan fölnevet.)* Ilyen lányt még nem szült anya.
- Ágnes: Tegnap egy vándor koldussal találkoztam, azt mondta, nemsokára megfordul a világ. Beszélj vele te is, a faluban marad egy-két napig, a vincellér adott neki szállást.
- Ács Nagy Kati: Ha meg is fordul, azért fordul, hogy a szegényt még lejjebb nyomja.
- Ágnes: Lejjebb már nem lehet, mert a halál is feljebb van.

Ács Nagy Kati: No én megyek.

Ágnes: Nem mondsz semmit, Kati?

Ács Nagy Kati: Mindent megmondtam, amit tudok. *(Kis szünet.)* ...de valamit nem tudhatok meg soha...

Ágnes: A Szűz Máriára...

Ács Nagy Kati: Ne esküdj hamisan, Ágnes. *(Elmegy.)*
(Margit néni, Kormosné, Tarné bejönnek.)

Margit néni: Fésülködj, lányom.

Tarné: Mennek a reggeli misére.

Kormosné: Az alvégen már hajtják a disznókat.

Tarné: Eső lesz.

Margit néni: Báránnyelűk, azt a kis feketét elviszi a szél.

Tarné: Nem viszi azt, kell az eső, egy hónapja nem esett.

Kormosné: Bontsd ki a hajad, Ágnes.

Ágnes: *(Otromba fésűt húz elő egy fiókból, kibontja haját és fésülködik.)*

Kormosné: Zsírozd be.

Tarné: Megavasodott a kis zsírom. *(Zsíros lábast tesz az asztalra.)* Itt van.

Kormosné: *(Zsírt ken a kezére, aztán szédörzsöli Ágnes kibontott haján.)* Szép fényes.

Margit néni: Az.

Tar Bálint: *(Hatvan év körüli uradalmi cseléd belép. Tar Bálint aggastyánra hasonlít. Viselkedése, beszéde együgyűre vall, de nem az, csupán teljesen kiszípolozott, akaratától megfosztott ember.)*
Eső lesz.

Tarné: Megszoptattad a borjút?

Tar: Meg. *(Ágneshez.)* Templomba mész?

Kormosné: Belső cselédnek hívták az urasághoz.

Tar: Oda megy?

Margit néni: Oda.

Tar: Menjen békével. *(Leül.)*

Kocsis Jóska: *(Egy koldussal belép.)* Elhoztam, itt van, ő mutatja meg, merre menjünk.

Koldus: Jóreggelt.
(Mindnyájan fogadják a köszönést.)

Kocsis Jóska: Azt mondja, hogy forró a föld amarra.

Ágnes: *(A koldushoz.)* Tegnap beszélünk.

Koldus: Szóltunk néhány szót.

Ágnes: Hallanák ők is.
 Koldus: Ha a sok beszédnek magva válna...
 Kocsis Jóska: Megehetnénk magostul.
 Koldus: (*Kocsis Jóskára mutat.*) Ez a jó ember is hetet-havat összehány.
 Kocsis Jóska: (*Sajátságos nevetéssel.*) Az bizony, hetet-havat.
 Koldus: Pedig kár érte.
 Kormosné: Elment az esze.
 Koldus: Az éppen helyénvaló lenne, ha jó helyre ment, de nem tér vissza.
 Kocsis Jóska: Nem soha, úgy-e nem jövünk vissza, Ágnes?
 Ágnes: Meglehet.
 Koldus: Azt üzeni a vincellér, addig ne menjen, amíg ide nem jön.
 Margit néni: A vincellér?
 Koldus: Az.
 Kormosné: Mit akar?
 Koldus: Azt, hogy ne menjen a vetésre a csikó.
 Kocsis Jóska: De nem ám.
 Koldus: Isten velük. (*El.*)
 Tarné: Jön a vincellér.
 Tar: Vasárnap van, ráér.
 Tarné: Mi dolga velünk?
 Tar: Beleszúr bennünket a földbe.
 Kormosné: Mit beszél?
 Tar: Egyszer, amikor nem vette észre, kilestem...
 Kormosné: Mit lesett ki?
 Tar: Téged lestelek, amint éppen hemperegtél.
 Kormosné: Én?
 Tar: Te hát és Kocsis Jóska...
 Kocsis Jóska: Az bizony.
 Kormosné: (*Halkan.*) Elment az esze szegénynek.
 Tar: Meg a többiek is ott voltak. Az egész tanya legörnyedve, meg a tisztartó úr. (*Leveszi a süvegét.*) És mind az uraság. Olyan volt, mint a kísértetjárás.
 Margit néni: (*Halkan.*) Bocsájtod meg neki, Uram Jézus.
 Tar: Egynéhány jobbágyot is láttam peckesen, mert nagy urak azok már.
 Margit néni: Szent igaz, nagy urak. A szegény cselédfélét elkerülik.

Tar: Csak elvégzik a könnyű robotot, aztán mehetnek aludni.

Tarné: Balog Tamás kiköpött előttem.

Kocsis Jóska: Bizony.

Kormosné: Engem aludni hívott az egyik fattya.

Kocsis Jóska: *(Artikulálatlanul nevet.)*

Udvaros János: *(Kádár és vincellér belép. Nagy, erős, 40 év körüli férfi, rendkívül megfontolt, burkolt beszédű és gunyoros. Valójában komenciós cseléd ő is, de kevesebb a munkája, így nagyobb tisztelet övezi.)*
Adjon a jó Isten mindnyájunknak jó reggelt.
(Mindnyájan visszaköszönnek.)

Udvaros János: Ha már a magasság parancsa a hetedik napot pihenőre szánta, a munka után, adassék meg neked is, Ágnes.

Kocsis Jóska: *(Leveszi a süvegét.)*

Udvaros János: Amint pihen a sarjú a mezőn, ha lekaszálták, úgy pihenjen vasárnap mindenki.

Kocsis Jóska: Pihent az ember kilenc hónapig eleget, míg előjött a világra.

Udvaros János: Te mindig fejen találtad a szöget, csak az nem talált fejen téged.

Kocsis Jóska: Ami késik, nem múlik.

Udvaros János: Hanem ne szaporítsuk hiába a szót, hallom, behívtak, Ágnes, és látom, rossz bőrben vagy. Alig állsz a lábadon és reszket minden tagod.

Kocsis Jóska: Az örömtől, mert velem jön.

Udvaros János: Nagy beteg vagy, te lány, nagy beteg nem mehet dolgozni. A melled fáj?

Ágnes: Nem fáj semmi.

Udvaros János: A láz eszedet is elvette, úgy látszik. Feküdj le menten s menjen anyád jelteni a tisztartónak. Jóska pedig hívja az orvost. *(Margit nénihez.)* Maga hozzon füveket és kotyvassza össze. No menjen ki a dolgára. *(Ágneshez.)* Te pedig ne nyöszörögj annyit, két hét múlva kigyógyulsz, aztán kezdheted előlről. Megértetted? – Szedd a lábad, Jóska, egy-kettő, mit bámulsz? A teremtését az ilyen tökfilkónak, azt akarod, hogy meghaljon?

Kocsis Jóska: Meghalsz, Ágnes? Akkor én a hold karéjára kötöm magam, hogy fölhúzhass magadhoz a mennybe. Tüstént itt leszünk. *(Kimegy.)*

Udvaros János: Ha nem pattan, akkor lóduljon, Margit néni, hozza gyorsan az orvosságot. *(Kormosnéhoz.)* Te se lábatlankodj, mert a szoknyád alá nézek, nem dugtál-e alá kerítést, mert lopkodják ám mindenütt – tüzelőre. *(Arra céloz, hogy Kormosné kerít, saját vágyainak kielégítéséül.)* Híreszteld el inkább Ágnes betegségét.

Ágnes: Nem vagyok beteg.

Udvaros János: Nohát, ha egészséges vagy, akkor áldjon meg az isten. *(Erősen gondolkodik, látszik, hogy nem nyugszik bele Ágnes elmenetelébe, aztán nagyon keményen ezt mondja:)* Mégis beteg vagy, megmutatom. *(Kis szünet.)* Ha Jóska előkerül, küldjétek el hozzám. *(Megfogja Ágnes karját, de hirtelen visszarántja a kezét.)* Szégyent vallok veled? *(Kimegy.)*

Tar: Én pedig azt mondom, Udvarosnak igaza van. Beteg ez a lány.

Tarné: Ej, dehogy beteg.

Margit néni: Az ember szinte fél tőle.

Kormosné: Csak hallja meg egyszer a tisztartó.

Tar: Beteg, mert úgy áll, mint a cövek.

Ágnes: *(Gyorsan megfésüli és befonja haját.)*

Margit néni: Itt a szalag. *(Átnyújtja a szalagot, és Ágnes a hajába köti.)*

Kormosné: Kicsit vékony vagy, jó lenne még egy szoknya alád.

Tar: Beteg, azért vékony.

Margit néni: Megbetegednénk mind és nem dolgozna senki, ha Udvarosra hallgatnánk.

Tar: Dolgos ember az, megfogja a munka végét.

Kormosné: De az elejét nem látja a hordóktól... Igya meg más a levét, ha baj van, neki ott a jó szőlőlé.

Tar: Nem iszik soha.

Kormosné: Amikor nem látják, de éjjel úgy csillog a szeme, hogy kiviláglik a fénye a pincéből. Sokszor láttam.

Tar: Ha aludnál, nem látnád. Lehet, hogy nálad pislákol valami.

Kocsis Jóska: *(Belép.)* Nagy baj van. Elhívták hirtelen, mert a bábának nem megy. Hátuljával fordult előre és elejével hátra, lába pedig nem mozdul. Azt mondta a felesége, gyógyítsam addig én és tegyek reá borogatást. – Hová tegyem, Ágnes?

Kormosné: Rakd magadra, Jóska.

Kocsis Jóska: Az bizony, ami fáj, együtt fáj. *(Rongyot húz elő, bevizezi és a homlokára köti.)* Jobban vagy?

Ágnes: Sokkal. Hanem Jóska, menj el Udvaros Jánoshoz, mert hívott.

Kocsis Jóska: Megyek.

Ágnes: Nesze, itt a kenyérem. *(Egy karéj kenyeret ad Jóskának.)*

Kocsis Jóska: *(Mohón elveszi a kenyeret, a csodálkozástól és a hálától szóhoz sem jut. Lassan kimegy a szobából.)*

Margit néni: Neked is elment az eszed, odaadod az egész karéjt?

Tarné: Édes lányom, nekünk sincs.

Tar: Mindenkinnek jár. Az ilyen szegény miből éljen, aki csak az eszéből él?

Kormosné: Egy falat is elég neki.

Koldus: *(Belép, csuporral a kezében.)* Itókát küldött a vincellér.

Tar: Ej ha!

Koldus: *(Átnyújtja Tarnak a csuprot.)* Igyon.

Tar: *(Iszik.)* Szilva. Ember ez a János, mindig mondtam. *(Átnyújtja az italt feleségének, aki lehajt egy keveset.)*

Ágnes: *(Leül.)*

Kormosné: *(Átveszi a csuprot Tarnétól, és ő is iszik.)* A betegséged ellen küldte, nesze igyál.

Ágnes: *(Egy csöppet iszik, aztán átnyújtja a csuprot Margit néninek.)*

Margit néni: *(Iszik.)* Ha mindenki ilyen lenne, mint János...

Koldus: *(Ágneshez.)* Feküdjön le bátran. *(Kimegy.)*

Tar: Ülve is beteg ő, de betegen is el kell menni. *(Fölhajt még egy kortyot.)* Igaz ember sohase lehet olyan beteg, hogy ne tudjon dolgozni. Ha fáj a melle, fonjon kosarat. Ha szélütött, vigyék el madárijesztőnek.

Kormosné: *(Iszik.)* Én szélkakasnak tenném.

Tar: Téged meg deresnek.

Margit néni: *(Iszik.)* Én már nem lennék jó semmire.

Tar: Söprönyélnék igen.

Kormosné: *(Kinéz az ablakon.)* Jönnek már a disznók, amott pedig Julika szalad.

Ágnes: *(Föláll.)* Ha ideérnek, indulok.

Julika: *(Lihegve belép.)* Édesanyám, azt üzeni János... Ágnes ne menjen. *(Nővéréhez lép.)* Nem enged, azt mondta. Nem enged.

Tarné: *(Megrémülve.)* Hová megyünk aztán?

Margit: Ha majd kidobnak mindnyájatokat a télbe?

Kormosné: Nem üzenhette.

Julika: *(Elszántan.)* Ha elmegy, akkor János...

Ágnes: *(Feszülten figyel.)*

Juli: ...olyat tesz, amiről a gyerekek unokái is megemlékeznek.

Tar: *(Kormosnére mutat.)* Majd ráfektetik a deresre és ötven botot húznak rá. *(Kicsit részeg már, Margit néniére mutat.)* ...ő vele. *(Nevet. Ágneshez.)* Neked aztán nem sok marad belőle, mert a csontjait is összetörik. Madárijesztőnek se jó már az olyan, aki megjárta a derest.

Tarné: Mit tegyünk, mit tegyünk hát?

Kormosné: Menj, ha el akarod kerülni a bajt.

Margit néni: Azt mondom én is.

Tarné: Úgy ám.

Juli: *(Határozottan.)* Nem megy. Nem mehet. János mondta.

Kormosné: *(Gúnyosan.)* Aztán ki az a János?

Juli: Az ura lesz.

Margit néni: Ő adja a kenyeret, vagy az uraság?

Juli: Akárki adja, nem mehet.

Balázs Péter: *(Öreg cseléd belép a feleségével. Kicsit kapatosak.)* Jó pálinkás reggel volt.

Balázs Péterné: János küldött pálinkát.

Tarné: Mondjátok meg ti.

Balázs Péterné: Megmondjuk mi.

Tarné: A fiatok azt üzente, ne menjen.

Balázs Péterné: Azért jöttem én is.

Balázs Péter: Magam is így vallom.

Tar: *(Újra iszik.)* Igyatok. *(Átnyújtja Balázsnak a csuprot, aki jó nagyot húz belőle.)*

Balázs Péter: Megfordul itt minden.

Kormosné: Máris fordítva lát.

Balázs Péter: Hallottam a jobbágyoktól, hogy a tized ellen törnek – mi pedig mehetünk, amerre akarunk.

Margit néni: Amerre a szél fúj.

Tar: Szélhámosok híresztelik. Szelük volt sok és hideg, de hámukat ledobták. *(Szünet.)* Ez a koldus is beszéli Udvaros Jánosnál. *(Malacvisítást hallunk. Egy zsákot dug be valaki az ablakon, abban sívít a malac. Aztán visszarántják a zsákot, és a sívítás lassan elhal.)*

Margit néni: *(Kikiált az ablakon.)* Nincs jobb dolgod, te?

Balázs Péterné: Ha János elkap, kirázza belőled a lelked.

Ágnes: Nem mennék én...

Juli: *(Hálásan, boldogan.)* Nem.

Balázs Péter: Jól tervezed.

Ágnes: *(Leveszi Kormosné kötényét.)* Itt a kötőd. *(Kiveszi hajából a szalagot.)* Édesanyám, ha maradhatnék...

Balázs Péter: Akárki helyett én fekszem a deresre. Hét bőrt nyúznak rólunk. Elfogy a türelem. Elég volt.

Kormosné: A pálinka beszél.

Balázs Péter: Én beszélek, és én mondom, te kotnyeles. *(Hangosabban, majd később zokogva.)* Az embert csak lökik, rúgják, a vérét szívják haláláig. *(Zokog.)*

(Két férfi és két nő lép be, ezek is cselédek. Kíváncsiskodók, rosszindulatúak. A tanyán és a faluban „gonoszoknak” nevezik őket.)

Egy férfi: Mi történt?

Egy asszony: Miért kiáltott? Most pedig sír.

Másik férfi: Részeg. Láttam, vitte neki a pálinkát Jóska.

Másik asszony: Mindig sír, ha néha iszik.

Tar: Igyatok ti is és sírjatok mindig.
(Az újonnan jöttek egymásután isznak.)

Első férfi: Köszönjük, ha ingyen is volt.

Másik férfi: Ágnes, te nem mész még?

Ágnes: Nem.

Egy asszony: Nem kell?

Ágnes: Törődj a magad dolgával.

Egy asszony: A malacot még meg se kaptad, és máris fönnhordod az orrod?
(Kimegy.)

Másik asszony: Várj, megyek én is. *(Nevetve el.)*

Első férfi: Csak ne legyen baj belőle. *(Kimegy.)* Ha jó dolgokban fölvtágták a nyelvetek, vigyázzatok, nehogy hurka nőjön érte valahol.) *(El.)*

Margit néni: Ha látom őket, borzadok.

Kormosné: Ártanak mindenkinek.

Balázné: Száznyelvűek, még a csecsemőt is kibeszélik.

Margit néni: Mindig fülelnek, hallgatódznak.

Balázné: És szövik egymásba a gonoszt.

Tar: Szereti őket a tisztartó.

Balázné: Szereti, mert elköpnék mindent.

Tar: Végezze mindenki a dolgát, akkor a gazoknak se akad munkája.

Kormosné: Ágnes, vigyázz, nagy baj lesz.

Margit néni: Azt mondom én is. Anyád testvére vagyok, a javadat akarom.

Juli: Nem megy.

Kormosné: Menj inkább az öcséd után.

Ágnes: Maradjon itt, úgylis csak ő nem terel.

Tarné: Én se küldlek nagyon, de félek.

Balázné: Azt mondom, ne menjen.

Balázs: *(A feleségére mutat.)* Őt sose hívták.

Tar: Pedig nem volt csúnyább lány a tanyán nála.

Balázs: A legszebb fia mégis neki van.

Juli: És a legerősebb, meg a legbátrabb s még a kántor sem énekel olyan szépen.

Tar: *(Iszik.)* Igyatok.

Balázs: Megtehetjük. *(Iszik.)*

Kocsis Jóska: *(Belép.)* Jaj, jaj, jaj! Be vannak szúrva a földbe, olyanok, mint a madárijesztők. Az a buta pofájuk. *(Halkan, sejtelmesen.)* Az uraságnak kidülled a szeme, az orra lelóg, a szája nyitva van és két légy tanyázik benne. Az ispánnak három szeme van, kettő oldalt, egy középen. Az ám. Ilyet még nem láttatok. És én...

Tisztartó: *(Harminc év körüli, kemény, kegyetlen férfi, kezében nádpálcával belép. A cselédek szinte megdermedve állnak előtte. Kocsis Jóska nem veszi észre és tovább beszél.)*

Kocsis Jóska: Mind megvan ott. *(Tarra mutat.)* Olyan, mint a kos. *(Balázsra mutat.)* Ő foghíjas kutyára hasonlít. A mafla tisztartó úr is ott van a tök fejével és villámlik a szeme.

Tisztartó: Mit beszélsz, te állat? Milyen fejem van? *(Teljes erejével végighúzza Kocsis Jóskán.)* Nesze előleg. A folytatás kiadósabb lesz. Ti pedig mulattok itt ezen az eszelősen, ilyen jó dolgokat van? Megkapjátok a magatokét, ne féljete. *(Sziszegve.)* Csürhe.

Tar: Csak éppen...

Tisztartó: Fogd be a mocskos pofád. Mi van itt, gyülekezés, azt hiszitek, vasárnap az egész napot ellophatjátok? Ahányan vagytok, jelentkeztek, a deres után aztán összebújhattok újra. *(Ágneshez.)* Te pedig lódulj, mert olyat rúgok beléd, hogy száz anyád se szed össze. Mit bámulsz úgy, mint egy szuka? Indulj!

Ágnes: *(Két lépést tesz az ajtó felé.)*

Juli: *(Ágnes elé áll.)* Nem megy. Nem mehet.

Tisztartó: *(Ordít.)* Mit mondasz, te kölyök? Az isten...

Juli: *(Megfogja Ágnes karját.)* Nem mehet.

Tisztartó: Miii?

Juli: Ágnes!

Tisztartó: Engedd el a karját.

Juli: *(Elengedi nővére karját, de védőn eléje áll.)* Itthon marad, nem mehet el.

Tisztartó: Nem mehet? Nesze, ez a tied. *(Pofonvágja.)*

Kocsis Jóska: Már gyereket is üt? *(Ő is Ágnes elé áll.)*

Tisztartó: Te se engeded, te hülye? *(Nádpálcájával Kocsis Jóska arcába sújt.)* Ez meg a tied. *(Megragadja Ágnest, és az ajtó felé lódtítja.)* Ki nem engedi még?

Juli: Ne menj, Ágnes!
Ágnes: *(Már a küszöbön áll.)* Menni kell.
Juli: Nem, nem, nem szabad, ha deresre húznak, akkor se menj. János nem engedi. *(Visszahúzza Ágnes szoknyáját.)*
Ágnes: *(Kimegy.)*
Tisztartó: Majd ellátom a bajotokat. *(Kimegy.)*
Juli: Gyere vissza. *(Utánaszalad.)*
Kocsis Jóska: *(Kisomfordál.)*
Balázs: Megfagy az emberben a vér.
Tarné: *(Megrázón.)* Nem tehetünk semmit.

Vége az I. felvonás 1. képnek

I. felvonás 2. kép

Szín: Egy udvar. A háttérben kastély. Néhány ablakból világosság szűrődik ki. Elöl magányos fa áll, mellette egy kis szénaboglya. Holdvilág.

- Kocsis Jóska: *(Bekötött fejvel a szénaboglya mellett áll. Mormol.)* De miért vert megint újra? – Nem eszem én az evés után. *(Ütések utána.)* Nesze reggelire, ez az ebéded, vacsorára kolbászt zabálj. *(Tapogatja magát.)* Nem kolbász ez, hurkánál is vastagabb. *(Tovább tapogatja fájó testrészeit.)* Itt olyan nagy, mint a disznósajt, ebből sonka is kitelne. – De fáj ez a sok jó falat. Az ám – Ágnes, még nem késő. *(Suttogva.)* A hátsó kapun kiosonsz, és jössz egyenesen felém. Aztán, uccu neki elszaladunk. *(A templomtorony órája előbb négyet, aztán más hangon kilencet üt.)*
- Bakter hangja: *(Messziről.)* Kilencet ütött az óra. Kilencet ütött már az óra, ki-ki menjen nyugovóra.
- Kocsis Jóska: *(Suttogva.)* Hú-ha! Elbújok a kastély mögé, ott várlak. Siess. *(Elmegy.)*
- Balázs János: *(Huszonöt év körüli erős béreslegény belép, megáll a szénaboglya előtt, majd föl alá jár.)*
- Udvaros János: *(Belép és egy ideig figyel Balázs Jánost.)* Öcsém, nem jó lesz így. – Minden este figyellek, mondtam már, nem haraggal szokás az ürgét a lukból kicsalni. Kiöntik amúgy is nemsokára, a mosogatólével. Ha itt ácsorogsz minden este, hamarosan elkap a tisztartó.
- Balázs János: Hát aztán.
- Udvaros: Végigsuhint rajtad egy párszor.
- Balázs János: János bátyám is így beszél már?
- Udvaros: Azt szeretném, ha eszed is megjönne a bátorságodhoz.
- Balázs János: Megüzentem Julival és nem Kocsis Jóska üzente a szélnek.
- Udvaros: Légy óvatos. Derék lány az.
- Balázs János: Derékig talán az.
- Udvaros: Lejjebb is az, meglátod, ha derékon kapod.
- Balázs János: Akárhogyan kapom el, megemlegeti.
- Udvaros: Ha mi is rákapunk a verésre, egymás között, majd nem vehetjük számon, mit adtak ők.
- Balázs János: Nem bánom.
- Udvaros: Hát csak vigyázz, ne is nyúlj hozzá, ha baj van, tudod, hol lakom – gyere hozzám.
- Balázs János: Nem kerül arra sor.
- Udvaros: Hát áldjon meg az isten. *(Elmegy.)*

Balázs János: Ha ma se szökik ki...

Ágnes: *(Kilép a kastély ajtaján és miután észrevette Jánost, odamegy hozzá.)* Kijöttem.

Balázs János: Látom.

Ágnes: Nem jöhettek eddig. Tegnap éjfélkor mentek el a vendégek. Tegnapelőtt...

Balázs János: Későn vetetted fel az ágyat...

Ágnes: Paradicsomot főztünk.

Balázs János: Puhára főtt?

Ágnes: *(Nem felel.)*

Balázs János: Mit főztök még?

Ágnes: Amit rendelnek.

Balázs János: Beszélj el mindent, hogyan volt?

Ágnes: Amikor beléptem, megkérdezte, mi a nevem.

Balázs János: Aztán?

Ágnes: Ne féljek, szólt később, végezzem jól a dolgom.

Balázs János: Beszélj.

Ágnes: Majd Erzsi néni kioktat. – Vigyázzak a poharakra. A bútorok tiszták legyenek. Ő is tanít – mondta.

Balázs János: Akkor egyedül hagyott és bejött...

Ágnes: Rongyot hozott és megmutatta...

Balázs János: Jobban siess, nincs időm.

Ágnes: ...miként törölhetem le jól... Amikor végeztünk, betértünk egy nagy terembe, ahol sok kép lóg, ott tovább tartott. Onnan kisebb szobába értünk.

Balázs János: Ott se jött be senki?

Ágnes: Nem jött.

Balázs János: Az ágyakat megvetetted?

Ágnes: Megvetettem.

Balázs János: Aztán?

Ágnes: Kivitt a konyhába. – No lám, itt van a Tar Ágnes – szólt Erzsi néni –, mintha csak tegnap lett volna itt anyád. – Tanítsa be ezt a lányt, úgy látom, ügyesebb, mint a többi – szólt ő, míg aztán kiment.

Balázs János: Mondott-e mást?

Ágnes: Nem.

Balázs János: Erzsi néni?

Ágnes: Megmutatta, hol a mosogatódézsza, a seprő és az edények.

Balázs János: És?

Ágnes: Az ágyamhoz vezetett, vigyem ki szellőztetni az ágyneműt, aztán mossam el az edényeket. Tegyek a tűzre, menjek fáért, hozzak vizet, terítsek. Az ételt ő hordta fel, én néztem, miként kell.

Balázs János: Ki ült az asztalnál?

Ágnes: Csak ő. A többi a városba kocsizott.

Balázs János: Mondj el mindent, töviről, hegyire.

Ágnes: Leszedtem az asztalt, kisöpörtem, aztán be a konyhába. Amikor elvégeztünk mindent, paradicsomot főztünk.

Balázs János: Akkor?

Ágnes: Lefeküdtem.

Balázs János: Hol az ágyad?

Ágnes: Erzsi nénié mellett.

Balázs János: Hívtak éjjel?

Ágnes: Hajnalban szólt ki, mézes tejet kért s megkérdezte, álmos vagyok-e? Később tüzet raktam, mire megjöttek az urak, készen volt a reggeli. Amikor bevittem, az asztal körül ültek. Nem tudom, miről beszéltek, nem értettem. Mikor kimentem, hallom, mondják: gágogni se tud.

Balázs János: Ki?

Ágnes: Egy liba talán, biztosan.

Balázs János: Gyorsabban.

Ágnes: Takarítottam újra. A nagyteremben nézett az asszony.

Balázs János: Szólt valamit?

Ágnes: Ő nem, a fiatal úr kérdezgetett a kis szobában.

Balázs János: Mondj el mindent, mit kérdezett?

Ágnes: Hány éves vagyok, tudok-e írni, láttam-e már bőrszéket?

Balázs János: Aztán?

Ágnes: Ügyeljek a tisztaságra – mondta. Megmaradhatok náluk soká, de ne legyek olyan ügyetlen, mint a többi. Ekkor kiment.

Balázs János: És?

Ágnes: Azóta végzem dolgom, este fölszolgáltuk az ételt a vendégeknek és fönt voltunk megint éjfélig, de nem szóltak hozzám, csak föl-föl néztek rám.

Balázs János: Hát ma?

Ágnes: Ugyanúgy mostanáig, míg leküldött Erzsi néni.

Balázs János: Nem nyúlt hozzád senki?

Ágnes: Csak a ruhám ujját fogta meg a fiatalúr, s kérdezte, tudom-e, miből készült. Egyszer meg a nyakamhoz ért.
 Balázs János: Ezt miért nem mondtad?
 Ágnes: Elfeledtem.
 Balázs János: Elfeledted?
 Ágnes: Igen.
 Balázs János: Kiszállt a fejedből. – Mit mondtál a kútnál?
 Ágnes: ...Meg is teszem...
 Balázs János: Ha belenéznek, békát látnék benne helyetted.
 Ágnes: Mert engem akkorra kihúztak.
 Balázs János: Mást nem ígértél?
 Ágnes: Meg is tartom.
 Balázs János: Meg?
 Ágnes: Kinéztem folyton az ablakon. Amint megláttalak, szökni akartam.
 Balázs János: Amikor nem voltál fogva, akkor se tetted. – Fogadtál még valamit?
 Ágnes: Nem szegem meg.
 Balázs János: Honnan tudod, hogy fölnéztek rád? Behunyt szemmel láttad?
 Ágnes: Nem legényekre néztem.
 Balázs János: *(Megvetéssel.)* Hanem urakra. – Utolsó szavad megtartottad?
 Ágnes: Meg.
 Balázs János: Ismételd.
 Ágnes: János...
 Balázs János: Nem ez volt.
 Ágnes: Én...
 Balázs János: Emlékezz!
 Ágnes: Emlékszem.
 Balázs János: Kérdeztem és feleltél. Én a kútnál álltam, te mentél már tova. Háromszor hangzott el.
 Ágnes: Háromszor.
 Balázs János: Ismételd.
 Ágnes: Engedelmes... *(Kis szünet.)* ...de lehettem-e? – A tisztartó tuszkolt előre. Jóska arcába sújtott. Julit pofon csapta.
 Balázs János: De még azután is húzta vissza a szoknyád, te pedig mentél.
 Ágnes: Nem akartam. Hajtott...
 Balázs János: Hogy fogdoshassák a ruhád, a nyakad, aztán mint beljebb.
 Ágnes: Hallgass, János.

Balázs János: Bevégzem előbb.

Ágnes: *(Nagyon halkán.)* Szolgálni kell, te is szolgálsz. Nem szeged meg a parancsot, nem is lehet. Nekem se lehet.

Balázs János: A ti szolgálatotoknak egyszer meg kell szakadni. Ha Tar Ágnes megtagadja...

Ágnes: Földönfutókká válunk. *(Kis szünet.)*

Balázs János: Legyünk azok. Kenyerünk nem lesz, de elkezdjük egyszer. Megüzentem, ne menj. – Vitt a szolgavéred. Megkezdted, be is fejezed. Félúton nem áll meg a szegény.

Ágnes: De megáll.

Balázs János: Mért mentél hát?

Ágnes: Hajtottak.

Balázs János: S te hagytad... és mindent hagysz.

Ágnes: Meghalok inkább.

Balázs János: Ha végzek veled.

Ágnes: Megteheted. *(Kis szünet.)* Megyek, várnak.

Balázs János: Maradj, lássák előbb, ki vagy. *(Zsebkendő tőm Ágnes szájába és lerángatja ruháit. Ágnes a következőkben alig áll ellent.)*
(Miközben egymásra hányja a ruhákat.) Lássa meg az ég-világ a cédát. Bűnhődj meg magadért és mindnyájatokért, az anyádért és öreganyád anyjáért. A lányodért, ha lesz és annak unokájáért, az összes fiakért, kik elszenvedték a szégyent. Vigyék szerte a falvakba, a tanyákba, az urak palotáiba. A koldusok és vándorok, kik szétviszik a változás hírért, szórják szét az országutakon a büntetésed. *(A fához köti a félmeztelen lányt.)* Így maradj, hogy mindenki lásson. Álljanak meg előtted az emberek és a kutyák. A ruhát pedig elégetem. Gyalázza meg pernyéje az átkozott földet. Ezután majd nem fogdossa senki. *(Ráhelyezi a ruhákat a kis szénaboglyára, aztán meggyújtja.)* Ha elkapnak a lángok, égessék el a bűnöd. *(Elmegy.)*

Egy hang messziről: Tűz van. Tűz van.

Másik hang: Tűz van.

Újabb hang: Ég a kastély. Verjétek félre a harangokat. *(Félreverik a harangokat, emberek sietnek elő s megjelennek a „gonoszok”.)*

Egy férfi: Tar Ágnes. – Hi-hi-hi-hi.

Egy asszony: Az Ágnes. Ejha! Ilyet se látott még a világ.

Kocsis Jóska: Jaj de szép, jaj de szép.

Másik férfi: Öleld meg, te bolond. Ha-ha-ha-ha – Szép, úgy-e?

Kocsis Jóska: Mint a friss kenyér bele.

Másik férfi: Nézd meg közelebbről.

Másik asszony: Öleld át a derekát.

Tarné: (Jön.)
Egy asszony: Ágnes. Hi-hi-hi-hi.
Tarné: Én uram teremtem.
Juli: (Jön.)
Másik asszony: He-he-he-he.
Juli: (Kioldja a kötelet és ráborul Ágnesra.) Ágnes, én édes testvérem.

Vége az I. felvonás 2. képnek

I. felvonás 3. kép

Szín: Egy tornác. Este van, a lakóháznak csak körvonalai láthatók. Amikor szétnyílik a függöny, a színpadon nem tartózkodik senki. Egy férfi bordalt énekel a házban.

Ákom Péter: *(Fiatal kántortanító, részegen, kicsit tántorogva kijön a tornácra. Befejezi a dalt, aztán leül.)* Mennykövet tettél ebbe a borba, János, olyan ereje van. Velem nem bánik el egyik se, de ez... az árgyélusát neki.

Női hang a házból: Későre jár, feküdjön le, kántor úr.

Ákom Péter: Feküdnék én, ha engedne.

Női hang a házból: Kicsoda?

Ákom Péter: Hát a bor.

Női hang a házból: Segítsek?

Ákom Péter: No ott még nem tartok. Keríts elő inkább még egy üveget és igyál velem egy pohárával.

Nagy Teréz: *(A kántor huszonöt év körüli gazdasszonya belép. Kezében boros-üveg és két pohár.)* Kántor úr, nagyon sok ment le ma a garaton.

Ákom Péter: *(Halkan, kedvesen.)* Erősítem a szívem, Teréz, tudod te is, hogy ez a módja. No, igyál. *(Mindkét poharat megtölti, koccintanak, aztán kiisszák a bort.)* Becsületbeli kötelességből iszom – érted-e? A józanság gyávaság, mert megszáll bennünket a kétség. Ezért iszom. Gyáva kutya lennék talán bor nélkül, de hála Udvaros János vincellér úr gondoskodásának, sose válhatok azzá, mert folyton iszom.

Nagy Teréz: Ez szent igaz.

Ákom Péter: De csak te tudod, hogy iszom, és Udvaros János.

Nagy Teréz: Ha sokat énekel éjszakánként, hamarosan mások is megtudják.

Ákom Péter: Őrangyalom vagy, Teréz: az éneket pro primo megszüntetjük.

Nagy Teréz: Arra is vigyázzon, kántor úr, hogy a népet ne lázítsa nyíltan.

Ákom Péter: Pro secundo, erre nem vigyázok, édes lelkem.

Nagy Teréz: Ha megtudják az urak...

Ákom Péter: Pro tertio, az urak szarvát hamar letörjük.

Nagy Teréz: Száz is nő helyébe.

Ákom Péter: *(Újra önt a poharába.)* Én egyetlen szép Terézem, Ákom kántor büszkesége, asszonyok éke, pergőnyelv féke. Akinek egyszer letörték a szarvát, abból már csak fölszarvazott lehet, de igazi szarva nem leszen többé soha.

Nagy Teréz: Akkor döfés helyett harapnak és rúgkapálnak.

Ákom Péter: Vásott fogakkal, rogyant lábbal? – No igyál még. *(Tölt.)* Igyál, hogy elveszítsd józan eszed. Én azért iszom, hogy megtartsam. *(Mindketten isznak.)* Színrészegen, tehát minden földi és égi dolgot való fényében és ragyogásában látva mondom néked, Teréz, most mondom a sötétség világosságában és mennyei jelentésében, e jelentés jelenésében, én, Ákom Péter mondom, együtt és összesen, egymásból kivonva, összeadva, szorozva és osztva magam e bús tanyákon és földeken, nap-, fény- és úr-szíttá cselédek és jobbágyok követeként mondom – mit is mondok? *(Belekiáltja az éjszakába.)* Azt mondom, ez a világ megváltozik és ez urak elpusztulnak.

Nagy Teréz: Kántor úr!

Ákom Péter: *(Tölt és iszik. Halkan.)* Figyelj, hajolj közelebb. Beavatlak. Jönnek a hírek mindenfelől. Közeli a változás. Én egy játékot írok, amit a tavaszi vásáron, március tizenötödikén bemutatunk a népnek. Olyan játékot még nem látott a világ. Az előadás után a nép megostromolja a kastélyokat és minden községházat. Szétosztjuk a földet és elkergetjük a rabszolgatartókat.

Nagy Teréz: Ha igazat mond, összecsókolom a kántor urat örömben.

Ákom Péter: Előleget adhatsz már reá, Teréz. Amit mondtam, olyan igaz, mint igaz az, hogy olyan az istenünk, amilyennek hisszük.

Nagy Teréz: Kántor úr!

Ákom Péter: Udvaros János készíti a maszkokat. Tudod-e, mi az? Március tizenötödikén megtudod. Az egész országban elmegy a híre a játéknak és ezer év múlva is megemlegetik. Aztán ne járjon el a szád, Teréz. Ha megőrzöd a titkom, olyan jutalmat kapsz, amit sose bánsz meg.

Nagy Teréz: Jutalom nélkül is hallgatok.

Ákom Péter: Ej-ha, akkor elhallgat a jutalom is mára.

Nagy Teréz: *(Izgatottan.)* Csak nem a kántor úr...?

Ákom Péter: A kíváncsiszkodást nem szeretem. Arra ügyelj inkább, hogy ne szódd el mindig a levest. Ezért vagyok szomjas. Hallod-e? *(Mindkét pohárba tölt, isznak.)* Egészségedre!

Nagy Teréz: Egészségére, kántor úr. *(Kis szünet.)* Valaki errefelé tart a kerten át. Ki jöhet ilyen későn?

Ákom Péter: Ki az?

Balázs János hangja: Én vagyok, kántor úr. *(Belép, aztán fölmege a tornácra.)* Jóestét kívánok.

Ákom Péter: Balázs János vagy?

Balázs János: Az vagyok. Jóestét.

Ákom Péter: Mi jó, vagy rossz hírt hoztál ilyen későn, avagy talán Ágnes lábnyomát keresed a harmaton?

Balázs János: Bottal üthetem én már annak a nyomát...

Ákom Péter: Beszélj már, te, mi baj van?

Balázs János: Elmondhatom?

Ákom Péter: Teréz előtt nyugodtan beszélhetsz.

Balázs János: Hát... elöntött a düh...

Ákom Péter: Ki vele bátran.

Balázs János: Előbb megüzentem neki Julival, hogy ne menjen.

Ákom Péter: Tudom, így határoztunk.

Balázs János: Ma este kijött. Elmondott mindent, ha igaz, már a ruháját fogta, másik keze nyakán... nem kérdeztem tovább... lerángattam róla a ruhát.

Ákom Péter: Helyes. *(Terézhez.)* Most, amíg vetkezteti, menj be egy minutumra.

Balázs János: Odakötöztem meztelenül egy fához, és elégettem...

Nagy Teréz: Ágnes?

Balázs János: ...a ruháját.

Nagy Teréz: És úgy hagytad meztelenül?

Balázs János: Igen.

Ákom Péter: Brávó!

Balázs János: Lássa mindenki a cédát.

Nagy Teréz: Jaj!

Ákom Péter: Egyszer el kell kezdeni.

Nagy Teréz: De miért Ágnesen?

Balázs János: Összeszaladtak a népek, félreverték a harangot a tanyán.

Nagy Teréz: Ide nem hallatszott.

Ákom Péter: Kis harang az, nem ér a faluba a szava. Mondd tovább.

Balázs János: Eddig tart.

Ákom Péter: Nagy cselekedet volt, fiú, még ha ártatlan is a lány. Megörökítjük. Eddig csupán a születés és a halál szomorú áktusát jegyeztük föl, ma fölírjuk a megaláztatás, a bűn, a csalás és a büntetés keserves adatait, továbbá a dacolás, az ellenállás magasztos megszületését. Hozd át a keresztelő könyvet, Teréz.

Nagy Teréz: *(Elmegy.)*

Ákom Péter: Igyál, János.

Balázs János: Köszönöm, nem iszom.

Ákom Péter: *(Poharat nyújt János felé.)* Nem lenne könnyebb?

Balázs János: Jobb nekem a nehéz.

Nagy Teréz: *(Hozza a könyvet.)* Tessék.

Ákom Péter: Ül le, János. *(Lapozza a könyvet.)*

Balázs János: *(Leül.)*

Ákom Péter: Apja neve?

Balázs János: Idősebb Balázs Péter.

- Ákom Péter: Nem téged keresztellek, pajtás. Várj, előbb megszövegezem. (*Gondolkozik, majd ír.*) In nomine hominis anno 1847 október másodikán este... hány óra volt?
- Balázs Péter: Kilenc.
- Ákom Péter: Kilenc órakor, Balázs János kommenciós cseléd Tar Ágnes leányzót, a cédaság megbüntetésének példázatára meztelenre vetkőztette s miután egy fához kötözte őt, ruháját elégette. Cselekedete jelképnek tekintendő, mert helységünkben az első lévén, aki a ius primae noctis ma is még lappangó szokásán rést ütött. Eljárása egyúttal földesurai elleni gyűlöletének nyílt színvallása. A keresztelő könyvbe azon nap éjjel örök mementóul bejegyezte Ákom Péter kántortanító. (*Tölt és iszik.*) Ezt nem törli ki többé senki, János. És jegyezd meg, fiú, hogy mindketten egy lépést tettünk előre a halhatatlanság felé. Neked volt merészséged elkövetni, nekem pedig van bátorságom megörökíteni. Most térjünk nyugovóra, pajtás, te bújj el a padláson. Pihenjünk. (*Gondolkozik.*) Elbeszélése nyomán olyan gondolatok ébrednek bennem, melyek a „játékot” teljesen megváltoztatják. (*Homlokára csap.*) Brávó! Maga a küldetés vezérelt hozzám... a cím is megvan. Halljátok csak: Egy leány a mennybéli bírák előtt...
- Balázs János: Nem kerül ő a mennybe, mert a hajánál fogva rángatom le onnan.
- Ákom Péter: A végén kötdz majd oda egy villámhoz, hogy csapja be a ménkő a tengerbe, de előbb én bánok el vele.
- Nagy Teréz: Kántor úr!
- Ákom Péter: Ej, mégse Ágnesről írok. Ne büntessük kétszer. Hopp, megvan! Gúnyjáték lesz. (*Hangosan nevet.*) Olyat még nem pipáltak, Teréz. (*A toronyban előbb négyet, majd tizet üt az óra.*)
- Bakter hangja: Tizet ütött már az óra.
- Bakter: (*Belép.*) Jó estét kívánok.
- Ákom Péter: Kerülj beljebb, Pista.
- Bakter: (*Közelebb megy.*) Te itt vagy, János?
- Balázs János: Itt vagyok.
- Bakter: Bújj el, siess. – Puskákkal és vérebekkel kergetnek, tűvé teszik érted az egész vidéket. (*Messziről kutyacsaholás hallatszik.*)
- Ákom Péter: Siess föl a padlásra.
- Balázs János: Inkább a nádasba bújok ma éjszakára, a vízben elveszti nyomom az eb.
- Nagy Teréz: Kenyeret és szalonnát hozok.
- Ákom Péter: Itt a vadászkésem hozzá. Vágj vele – jó éles.

Vége az I. felvonásnak

II. felvonás 1. kép

Szín: Falusi utcarészlet, a XIX. Század negyvenes éveinek szegénysége: repedtfalú házikók, rossz kerítések, piszok. Néhány ember megy az utcán, a sarokban mezítlábas, rongyos gyerekek ácsorognak.

Kisbíró: *(Jön, megáll, aztán dobol. Rövidesen csődület támad körülötte.)*
Közhírré tétetik, hogy tegnap este kilenc órakor Balázs János kommenciós cseléd nem átalotta azon gyalázatosságot elkövetni, miszerint Tar Ágnes leányzót megbecstelenítve levetkeztette s miután odakötötte egy fához, ruháját elégette. Felszólíttatnak mindazok, kik föntnevezettnek rejtekhelyét ismerik, azonnal jelentsék a községházán, hogy ellene a legszigorúbb eljárás megindíttassék. Azok, akik ámbátor Balázs János búvóhelyét tudva tudják és őt kiszolgáltatni nem akarják, cinkostársainak minősíttetnek, és véle egyazon büntetés alá vonatnak. – Kijelentetik még, aki a szökevényt bitangolásában fölfedi és előállítja, vagy akár csak a törvény közegeit nyomára vezeti, húsz pengő-forint jutalomban részesül. *(Dobol, el.)*

(Az emberek csoportokba verődve beszélgetnek.)

Bassa Ferenc jobbágy: Hallottátok?

Takács István jobbágy: Ha fül kellett hozzá, akkor hallottuk.

Buza András jobbágy: Cseléd és bátrabb, mint mi.

Fodor József jobbágy: Szerettem volna látni.

Bassa: Van neked kit látni, ott van ni. *(Egy öregasszonyra mutat.)*

Buza: Legény a talpán.

Takács: Száz botnál alább nem viszi el. – No gyerünk a dologra. *(El.)*

Bassa: Én meg azt mondom, büntetni ezért nem lehet, ilyen törvény nincs.

Buza: Szeretője volt, tehet vele, amit akar.

Fodor: Mi lenne, ha a dézsmát nem adnád be, pedig a tied.

Buza: A lány nem dézsma.

Bassa: Övök minden, amit érnek. *(Elmegy.)*

(Buza és Fodor másik csoporthoz csatlakozik.)

Hódosné, jobbágyasszony: Azt mondja az Annus, ő látta, előbb meghusángolta s amint végzett vele, kötözte oda.

Nagyné, jobbágyasszony: De nem azért ám. Volt neki másik szeretője. Azért.

Füzékné, jobbágyasszony: Ej, dehogy volt, sok abból egy is.

Buza: Neked, mert tizennégy gyereket dézsmáltál az uraktól.

Füzékné: Olyan is van, aki tizennyolcat tizedel. A Buzából egy se kelt ki. *(Buzára mutat. Nevetnek.)*

Buza: Nem is vetettem el.

Füzékné: Mag nélkül nem is lehet.

Buza: Futotta volna tíz marokszedőre...

Füzékné: Ha nem maradt volna mind marokban.

Fodor: Húsz pengő-forint nagy pénz, beköpi valaki, meglátjátok, vagy előbújik, ha korog a gyomra. Rejteni nem meri senki, pedig meglehetné valaki.

Anna jobbágylánny: Elrejténém, ha lenne hol.

Füzékné: Van vermetek.

Anna: Luk az csak.

Füzékné: Búvóhelynek jó. – Hanem szedjük a sátorfánkat, mert jöhet a tisztartó, aztán kifut a leves. *(El.)*
(A csoportok lassan széteszlanak, mindössze öten maradnak a színen.)

Kormos József: *(Idős, szakállas jobbágy.)* Ha mindenki összefogna.

Vemmes Zsiga: *(Középkorú jobbágy.)* Mondják a tengerbe is csak ömlik a sok folyó.

Kormos: A víz elpárolog, felhővé lesz. A szenvedés duzzad folyton, dédapád baját is nyögöd.

Fodor: Balázs János kiöntötte szennyves vizét, dühe elpárolgott: száz bottal suhog majd vissza rá a zápor.

Buza: Ne hagyjuk, segítsük.

Hegyi Mihály: Mondják, követek járják az országot.

Fodor: Megköveznek, ha követed őket.

Hegyi Mihály: Ha a kő jól talál, vállalom. Mert mi a jobbágy? Kutya! Aki saját háza táján kóborol s ugatni se mer, mert hangjától is fél.

Kormos: Ha mindenki összefogna, emberek! A szenvedés csak a magányosságot bújja.

Fodor: Vigyázzatok, jön a gabonapeccér.

Tisztartó: *(Jön, kezében nádpálca, vállán puska. Mögötte a négy „gonosz”.)*
 Gyülekeztek, zsinatoltok?
(A jobbágyok mereven állnak, nem veszik le süvegüket.)

Tisztartó: *(Pálcájával lelöki négy jobbágy süvegét. Kormos nem engedi, hátrál.)* Vedd le a süved. *(Kis szünet.)*

Kormos: Szabad jobbágy vagyok, a tizedet behordtam, a kilencedet leróttam.

Egy ember: Feleselni tud.

Másik ember: Amíg nem másznak a pofájába.

Tisztartó: *(Nagy lendülettel Kormos arcába akar sújtani.)*
(A jobbágyok elé állnak, és megakadályozzák az ütést.)

Buza: Nyolcvan éves.

Fodor: Múlt.

Vemmes: Engem üssön helyette.

Tisztartó: *(Kormoshoz.)* Menj innen, vén gazember, mert kettéhasítom a fejed.

Kormos: És ezeknek fizetünk mi, emberek. Egy latot se adjunk többet. *(Gyűlölettel végignézi, aztán elmegy.)*

Tisztartó: Balázs Jánosról karattyoltatok? Mondjátok meg, hol van?

Fodor: Nem tudjuk.

Hegy: Cseléd fia kerüli az ember fiát.

Tisztartó: Egyik olyan büdös tolvaj paraszt, mint a másik. Még mindig itt vagytok? Takarodjatok! *(A jobbágyok elmennek.)*

Egy asszony: Valaki bujtatja.

Másik asszony: Át kéne kutatni minden házat.

Egy ember: Én azt mondom, a nádas felé vette útját.

Másik ember: Inkább az erdőbe.

Tisztartó: Az erdőt már járják a kerülők. Menjetek a nádashoz, csináljatok gólyalábat, azzal gázoljatok be a vízbe, ha észrevesztek valamit, jelentsétek.

Egy ember: Jelentjük alázattal.

Másik ember: Megfogjuk.

Egy asszony: Akasztanivaló az ilyen.

Másik asszony: Megfojtanám a két kezemmel.

Tisztartó: Nem feledkezem meg rólatok, ha előkerül. Te magtáros leszel, te pedig tehenes gazda.

Egy ember: Köszönjük.

Másik ember: Köszönjük.

Egy asszony: *(Kezet csókol.)*

Másik asszony: *(Kezet csókol, könnyezve.)* Köszönjük.
(A „gonoszok” elmennek.)

Tisztartó: *(Öntelten, meglegedetten áll, figyel.)* Köszönöm neked, uram, hogy figyeled cselekedeteimet és fennkölt lényed meggyőz engem tetteim helyességéről. Pusztuljanak vagy kússzanak, ez a világ rendje és ez lesz mindörökké. Te tudod, uram, hogy nem vezérel gonoszság, és ha alázatosan partjai között marad a szennyes ár, csapjon bár néha taraja föl, szolgál, nem lő bele a hullámokba. *(Nevet.)*

Gács Pelbárt:

(Nagyhasú plébános előlép.) De ha fékezhetetlenül partjait mossa az ár, és kiönt a szennyes víz, földúlva az áldott földeket, nádpálcájával gátat emel és emberhullámokba lö. *(Kezetfognak, nevetnek.)* Nagy kópé vagy, megérezted a kacsapecsenyém illatát – mi? Éppen találja majd a gazdasszonyom, mire hazaérünk. No akkor gyere.

Tisztartó:

Megyek. *(Pajtáskodva karonfogják egymást és kimennek.)*

Vége a II. felvonás 1. képnek

II. felvonás 2. kép

Szín: Nagy borpince, hátul hatalmas hordók láthatók, balra kádárműhely, jobb oldalon lépcsők vezetnek le a pincébe. A lejárattal mellett priccs, egy asztal és két szék látható.

Udvaros: *(Dolgozik, fűrészrel, aztán gyalul.)* A kántorhoz már elvittem a figurákat. Már tanulják az emberek. Ma újabb hírt kaptunk, egy titkos újságot hoztak. Fölszólítják a cselédeket, hogy ne szántsanak. Kormos bácsit az éjszaka elvitték.

Balázs János hangja: *(Mintha egy hordóból hangzana.)* Elvitték?

Udvaros: Megkötözve.

Balázs János hangja: Mert nem vette le a süvegét?

Udvaros: Halkabban beszélj, János.

Balázs János hangja: Elfogja az embert az indulat.
(Zörgetnek.)

Udvaros: Pszt! Hát ez meg kicsoda? *(Fölmegy a lépcsőn, és kinyitja az ajtót.)* Te vagy, Jóska? No mi jót hoztál? *(Lejönnek a pincébe.)*

Kocsis Jóska: Nagy baj van. Kocsin vitték Ágnest. Szaladtam utánuk, de hátracsapott ostorával a kocsis.

Udvaros: Ha elvitték, elvitték.

Kocsis Jóska: De fehér volt, mint a meszelt mész. Az öregasszony mellette ült.

Udvaros: Hát még mit láttál?

Kocsis Jóska: Három hintón, három királyt.

Udvaros: Hová mentek?

Kocsis Jóska: Nem mentek, idejöttek a kastélyba.

Udvaros: Milyenek voltak?

Kocsis Jóska: Egyik piros, a másik kék, a harmadik fehér.

Udvaros: Hóhérok voltak, nem királyok.

Kocsis Jóska: Bitót nem láttam.

Udvaros: Ritkán hoz akasztófát hintón a bakó.

Kocsis Jóska: Jánost akasztják?

Udvaros: Őt nem húzhatják föl, mert nincs meg.

Kocsis Jóska: Megvan az.

Udvaros: Hol, te?

Kocsis Jóska: Hát itt a pincében.

Udvaros: Ki híreszteli ezt a hazugságot?

Kocsis Jóska: Én. Én. Én.

Udvaros: Te?

Kocsis Jóska: Keresték a nádasban... *(Nevet.)* Gólyalábakkal... Ilyen magasak voltak... *(Mutatja és önfeledt nevetéssel beszél tovább.)* Beesett a vízbe... Úgy húzták ki kötéllel... Az asszonyok szoknyája föl-libbent. Úgy fújt a szél, mint az esti harang. Mindent láttam, a csillagot... néztem egyszer így, mikor elszabadult kettő...

Udvaros: Mondj még nagyobb ostobaságot, akkor talán megértlek.

Kocsis Jóska: Szekér elé fogtak hármat.

Udvaros: Mit, te?

Kocsis Jóska: Csillagot – olyan szép volt és melegem lett... Forrt a fejem, és akkor bukott a vízbe.

Udvaros: Kicsoda?

Kocsis Jóska: Előbb az egyik, később a másik asszony, aztán levették ruhájukat és kicsavarták. *(Bamba elragadtatással.)* Te!

Udvaros: Arról beszélj inkább, miként került szó Jánosról.

Kocsis Jóska: Eszembe jutott, mit kérdeztél tőle, mielőtt kijött Ágnes. Tudja-e, hol laksz? *(Nevet.)* Jöjjön hozzád.

Udvaros: Leskelődtél?

Kocsis Jóska: Ágnest vártam.

Udvaros: És megmondtál nekünk mindent? Te...

Kocsis Jóska: Hazudni nem szabad.

Udvaros: De hallgatni igen.

Kocsis Jóska: Ha tudnék.

Udvaros: Ha itt lenne János, elfognák, megkínoznák.

Kocsis Jóska: Van hét tanyám, hét házam, ott elrejtőzhet.

Udvaros: Benned rejtőznek tanyáid és házaid, Jóska. *(Zörgetnek. Udvaros fölmege a lépcsőn.)* Ki az?

Tisztartó hangja: Nyisd ki az ajtót.

(Tisztartó, a pap és a „gonoszok” jönnek. A két „gonosz” férfi kezében gólyaláb.)

Tisztartó: Hol van Balázs János?

Udvaros: Nem tudom.

Gács Pelbárt: Tudunk mindent, könnyíts magadon, mondd meg. *(A „gonoszok” már keresnek, kutatnak, a férfiak időnként gólyalábra állnak, és úgy néznek körül.)*

Tisztartó: Jóska! Felelj, mit mondott?

Kocsis Jóska: Benned rejtőznek tanyáid és házaid.

Tisztartó: *(Ordít.)* Miii?

Kocsis Jóska: Benned rejtőznek tanyáid és házaid.

Tisztartó: Te állat. *(Meg akarja ütni.)*

Gács Pelbárt: Ne bántsod. – Jóska, mindig szerettelek. Felelj, fiam, bátran, nem lesz bántódásod. Áruld el nekünk, hol van Balázs János? Mit mondott Udvaros?

Kocsis Jóska: Ha itt volna, elfognák, megkínoznák.

Gács Pelbárt: Mikor közölte ezt veled?

Kocsis Jóska: Az imént.

Tisztartó: *(A fogai közt sziszegve, gyűlölettel.)* Elfognák, megkínoznák.

Gács Pelbárt: No, beszélj tovább. Mivel bátorította Jánost, mielőtt a szörnyűség történt?

Kocsis Jóska: A vetkőztetés?

Gács Pelbárt: Igen.

Kocsis Jóska: Nem volt szörnyű, nem bizony. Ágnes nagyon szép. És most elvitték szegényt. Igazság ez? Hová vitték?

Gács Pelbárt: Én megmondom, fiam, de aztán te is közöld velem, mit tanácsolt a vincellér Jánosnak, hová szökjön?

Kocsis Jóska: Azt mondta, jöjjön ide, de nincs itt, mert akkor elfognák, megkínoznák.

Gács Pelbárt: Becsületesen feleltél, Jóska, így hát én is megtartom ígéretem. Ágnes megbetegedett. Orvoshoz vitte a kegyelmes nagyasszony.

Kocsis Jóska: Jaj, jaj, jaj – befekszem az ágyába helyette.

Tisztartó: Elég volt a fecsegésedből, menj a fenébe már. *(Udvaroshoz.)* Ezek után előadod-e Jánost?

Udvaros: *(Szembenéz a tisztartóval, nem felel.)*
(A „gonoszok” közben szakadatlanul kutatnak.)

Tisztartó: *(Papírlapot vesz elő, néhány sort ír rá, aztán sűg valamit a két „gonosz” asszonynak, átnyújtja a papirost. Az asszonyok hajbókolva elmennek.)* Furcsa, faragsz éjjel nappal, sose alszol, mint más tisztességes ember, rejtekhelyed biztosan van, ahol a bűneidet rejtegeted. *(A „gonoszokhoz”:) Láttok valahol repedést? (Mindnyájan vizsgálják a falakat, megkopogtatják a gyanús helyeket.)*

Gács Pelbárt: Megnézzük a hordók mögött.

Egy ember: *(Mélyen meghajolva átadja a gólyalábakat a papnak.)*

Gács Pelbárt: *(Föláll a gólyalábakra.)* Nézz csak oda.

Tisztartó: *(A másik gólyalábra áll.)* Igen, ott van valami. Másszatok föl és nézzétek meg, mi van ott. *(A „gonoszok” fölmásznak a hordóra.)*

Kocsis Jóska: *(Kétségbeesetten.)* Odatette föl őket, János bácsi? Jaj, ha megtalálják! Hü, mi lesz!

Udvaros: *(Meredten nézi Kocsis Jósát és jelekkel csöndre inti.)*

Tisztartó: Miről locsogsz, te barom?

Kocsis Jóska: *(Megdöbbenve.)* Mindenről – az egész világról.

Tisztartó: *(Lelép a gólyalábról.)* Beszélj világosan, mert kirázom belőled a lelket. *(Kocsis Jóskát egy hordóhoz löki.)*

Udvaros: Nem sül ki a szeme?

Tisztartó: *(Toporzékolva.)* Mi ez? Micsoda hang ez? Szétzúzlak.

Gács Pelbárt: *(Félrevonja a tisztartót, halkán néhány szót váltanak.)*

Tisztartó: *(Udvaroshoz.)* Majd ellátom a bajod.
(A hordóról lejönnek az emberek.)

Egy ember: *(Kezében fából faragott kereszt és a keresztről két akasztott ember faragványa lóg le.)*

Gács Pelbárt: Ki gyalázta meg ezt a keresztet?

Kocsis Jóska: Én.

Gács Pelbárt: Miért vállalod magadra, te együgyű lélek?

Kocsis Jóska: Mert ha engem ütnek, akkor nem fáj nekik.

Gács Pelbárt: És neked?

Kocsis Jóska: Én jobban megszoktam.
(A két „gonosz” tovább figyel, kutat, fészít.)

Gács Pelbárt: *(Udvaroshoz.)* A te műved ez?

Udvaros: Az enyém.

Gács Pelbárt: Majd elveszed méltó büntetésed érte. *(Fölnéz a mennyezetre.)*

Tisztartó: *(Pálcájával játszik.)* Ígérem, megtanítlak tisztelni az ígét.

Kocsis Jóska: *(Nézi a keresztre akasztott faragványokat.)* Mintha élnének.

Udvaros: *(Kezébe ragadja művét, majd beleszúrja a földbe.)* Úgy van, Jóska.

Kocsis Jóska: A többi is él... az ember hátán átfut a hideg. A kosfejű Tar... a dagadtarcú tisztelendő úr... *(A tisztartóra mutat.)* Ennek tök van a nyakán.

Tisztartó: *(Nekirohan Kocsis Jóskának.)* Te... te...

Udvaros: *(Kezébe ragadja a fejszét.)* Ne bánts, kutya, mert a fejszémmel gyűlik meg a bajod.

Tisztartó: *(Lekapja fegyverét, lövésre kész.)* Lelőlek, agyonlőlek!

Kocsis Jóska: Jaj.

Balázs János: *(Kilöki egy hordó elülső részét, kilép a hordóból, ráveti magát a tisztartóra s elveszi fegyverét.)* Ki innen, bitang.

Kocsis Jóska: Jé!
(A két „gonosz” keresztet vet, majd a hordóból fából faragott szobrokat vesznek ki. A szobrok csak fejet ábrázolnak. Mindegyik mű egy körülbelül másfél méter hosszú, földbe szúrható botban folytatódik.)

Gács Pelbárt: *(Nézi a szobrokat.)* Istenkísértés.

Kocsis Jóska: Emberkísértés ez, tisztelendő úr.

Udvaros: Mielőtt elmegyünk, megmondom, kik ezek. *(Egyenként kezébe veszi a faragványokat, és miután megmagyarázza jelentésüket, mindegyiket sorra beleszúrja a földbe. A csaknem mértani pontossággal egymás mellé állított szobrok félelmetesen hatnak. Legelőször a tisztartó szobrát veszi a kezébe.)*

Fegyver és pálca nélkül gyáva kutya. Ez az arcása: egy tökre két szemet, orrot és száját ragasztott a hatalom, kezébe palcát adott, így született meg a gabonapecér. Üti, veri az embereket, és ellopja a búzáinkat. *(Most Gács Pelbárt szobrát veszi a kezébe.)* Ez pedig imádkozik hozzá, és napestig eszik, iszik. A nép szenved. Fiaink és azonképp asszonyaink belegörnyednek a munkába. Ő veti a keresztet. *(Másik szobrot vesz a kezébe.)*

Kocsis Jóska: Az öregasszony. Ez vitte Ágnest.

(A tisztartó és Gács Pelbárt leveszik kalapjukat.)

Udvaros: Íme a jó asszony, aki szemet huny, amikor féleszű fia meggyalázza leányainkat. *(Újabb szobrot vesz a kezébe.)* A földesúr! Csak azért bukik le a nap, hogy a világ elpiruljon szégyenében miatta. *(Ismét másik szobrot vesz elő.)* A fattya! A fiatal kegyelmes. Ember ez?

Kocsis Jóska: *(Jól megnézi a faragványt.)* Nem.

Balázs János: Menjünk, János bátyám, és zárjuk rájuk az ajtót.

Udvaros: Hamar végzek már. *(Másik szobrot vesz a kezébe.)* A lányuk, aki csak cifrálgodik napestig, és a mi lányaink arcáról leszárad a mosoly. *(Az egyik „gonosz” szobrát veszi a kezébe.)* Ezt nevéen se nevezem, ezt a férget és a másikat. A patkányoknak nincs nevük és szukáiknak se. *(Egymásután földbe szúrja a szobrokat és közben beszél.)* Az életet szívták ki belőlük. Olyanok, mint az árnyak. Mintha a föld folytatása lenne mind... meggebedten csúsznak, másznak, elhalt szemükben a napfény... csontjaik zörögnek... buták... rosszak... alattomosak...

Kocsis Jóska: Kormosné!

Udvaros: Kerítők... *(Most Ágnes szobrát emeli föl.)*

Kocsis Jóska: Ágnes! *(Sírva fakad.)* Elvitték.

Balázs János: Elvették.

Udvaros: De itt, dereng már... ez átlát a szitán... ennek értelem villog a szemében. Nem tűr tovább. S eljön a nap, amikor lerázza mind a jármát.

Kocsis Jóska: Én hol vagyok?

Udvaros: *(Előveszi az utolsó faragványt, és azt is a földbe szúrja.)* Itt.

Kocsis Jóska: Hajam helyén, felhők...

Udvaros: Menjünk, János. *(Erőtelve.)* Visszajövünk nemsokára.

Kocsis Jóska: Én is veletek megyek.

Juli: *(Jön.)* János bácsi. *(Megdermedten nézi a látványt.)* János. Mene-
küljenek. Fegyveresek jönnek, idetartanak.

Udvaros: Honnan tudod?

Juli: A „gonosz” asszonyok verték hírét. János, a nádas felé még szabad
az út. *(Trombitaszó.)*

Udvaros: Itt vannak.

Juli: Messziről hangzott.
(Trombitaszó.)

Udvaros: *(Julihoz.)* A te arcmásod... *(elfogultan)* ... olyan lesz...

Kocsis Jóska: Mint a szírom.
(Fegyveresek megjelennek.)

Juli: János bácsi... János! Ne féljenek.

Udvaros: Ezt a lányt már nem viszik el.

Juli: Akkor se megyek, ha kerékbe törnek.

Vége a II. felvonás 2. képnek

II. felvonás 3. kép

Szín: Egy tanácssterem a kastélyban. A falakon az ősök arcképei lógnak. Középen zöld posztóval leterített asztal, körülötte székek. A nagy asztal mögött, a falhoz erősítve öt íróasztal áll, körülbelül olyanok, mint a könyvelő-állványok. A terem hangulata rendkívül ünnepélyes. A függöny felgördülésekor, az íróasztalok előtt öt férfit látunk. Kettő reverendában van. A férfiak háttal állnak, ők a tanácskozó nemesek, főurak és egyházfők titkárai.

- Bornemissza Amsel: *(A hercegprímás titkára.)* Istennek hála, anyanyelvünkön tanácskoznak uraink.
- Dr. Veresmarty János: *(Gróf Szügyi András földesúr titkára. Német hanghordozással beszél.)* Bátorkodom én is kifejezésre juttatni hálámat.
- Magossy Péter: *(Báró Baranyai Tamás, főispán és földesúr titkára.)* Tempora mutantur.
- Komoróczy Barna: *(A váci püspök titkára.)* Hazánk nyelve fölötté kifejező.
- Füzessy Boldizsár: *(Károly Zoltán földesúr titkára.)* Méltóztassatok, in nomine dei, ti egyházi férfiak a tanácskozás magasztosságának tiszteletére egy hálaadó imát celebrálni.
- Bornemissza Amsel: *(Imát mormol. Komoróczy Barna vele tart.)*
- Tornyossi Kázmér: *(Gróf Apáthy Gedeon szertartásmestere. Vékony, választékos modorú, szapora beszédű, fontoskodó különc belép.)* Mélységes szeretettel és tisztelettel üdvözlöm az urakat. – Méltóztassanak egy pillanatra megfordulni. *(A titkárok megfordulnak.)* Együttal alázatosan kérem, kegyeskedjenek bemutatkozni.
- Bornemissza Amsel: Bornemissza Amsel vagyok. A hercegprímás úr önmagyméltóságának titkára.
- Dr. Veresmarty János: Dr. Vörösmarty János vagyok. Gróf Szügyi András úr önmagyméltóságának consiliorum ministere.
- Magossy Péter: Magossy Péter a nevem, Báró Baranyai Tamás főispán úr önmagyméltóságának tanácsnoka.
- Füzessy Boldizsár: Füzessy Boldizsár. Károly Zoltán úr önmagyméltóságának titkára.
- Tornyossi Kázmér: Végtelen szerencsének tartom, hogy a sors különös kegyelméből megismerkedhettünk és uraink magas és döntő tanácskozásain részt vehetünk. Reggeliztek már az urak?
- Dr. Veresmarty: Ja.
- Komoróczy: Fölötté kellemesen.
- Tornyossi: Akkor meg méltóztatnak engedni, hogy itallal legyek a szolgálataukra.
- Dr. Veresmarty: Ja. Igen.
- Füzessy: Nagyon keveset.

- Tornyossi: *(Meghúzza a csengőt, kiszól az ajtón.)* Cseresznyét és barackot kérünk.
- Ágnes: *(Belép. Rendkívül sápadt, mereven néz előre, tétován mozog, tálcán italokat és poharakat hoz. Mindenki tölt magának. – Ágnes kimegy.)*
- Tornyossi: Csinos leányzó ugyebár, úgyszólván miatta jöttünk ma össze.
Egészségekre. *(Koccintanak és isznak.)*
- Komoróczy: Fölötte jó. *(Csettint a nyelvével.)* Valóban szép lány.
- Dr. Veresmarty: Prachtvoll. Pompás.
- Bornemissza: A jó isten megáld érte. Nagyon jól esett.
- Komoróczy: Átmelegít.
- Dr. Veresmarty: Ich möchte gern... azaz kérnék szépen még egy pohárkával.
- Tornyossi: *(Tölt.)* Parancsolj.
- Dr. Veresmarty: Huncut íze van.
- Tornyossi: Jönnek. *(Az ajtóhoz siet, a titkárok megfordulnak, és belépnek az úriszék tagjai.)*
- A hercegprímás úr önamagyméltósága, itt méltóztassék helyet foglalni. *(Az asztalfőre mutat.)* A püspök úr önamagyméltósága ide. A gróf úr önamagyméltósága mellé. Ide a főispán úr önamagyméltósága. Emitt Kállay Zoltán úr önamagyméltósága foglaljon helyet. Gróf Szügyi András úr önamagyméltósága pedig ide kegyeskedjék leülni, ifjabb gróf Apáthy Gedeon úr önamagyméltósága mellé.
- Gróf Apáthy Gedeon: *(Ötvenöt év körüli kemény főúr, int Tornyossinak, hogy üljön le.)*
- Hercegprímás: *(Hetven év körüli férfi.)* Amikor elsősorban itt megköszönöm szeretett házigazdánknek, gróf Apáthy Gedeon úr önamagyméltóságának, hogy engem az úriszék elnöki méltóságával megtisztelt, egyúttal fölkérem beszédének elmondására.
- Gróf Apáthy: Hercegprímás úr, püspök úr, nagyméltóságú uraim! Olyan események zajlanak le körülöttünk, amelyek általános jellegüknél fogva, a legszigorúbb vizsgálatot igénylik, és egyöntetű ellenrendszabályok foganatosítását teszik szükségessé. Hóbortos megszállottak, akiknek nevét ebben a házban nem mondhatjuk ki, ők és szent törvényeink, féltve őrzött szokásaink megbontására izgatják a népet. Birtoklásaimon és hűbéri falvaimban, hol évszázadok óta testvéri egyetértésben élnek a cselédek, jobbágyok és vezetőik egyaránt, az isteni parancsolatok zord beteljesítésében, a szolgák áldozatos munkájában és uraik mélységes gondoskodásában, kíváncsaink és vágyaik felett, az örök idő természetadta követelményei szerint, a láthatatlan mindentudó értelmet követve az egy és oszthatatlan világerő jelentésében, hol az igazságtalanságot csupán a bitangok szemérmertlensége hirdeti, az ördögi bomlasztás aláátmasztására és elősegítésére, olyan erők háborgatják itt az évszázadok nyugalma, amelyeknek megsemmisítése elsősorban a lázadók szempontjából kötelességünk. – A bomlasztók úgynevezett jogok követelésével, az egyetemesen egymás szolgálatában élő szervezet

rendjét ássák alá. Nagyméltóságú uraim, hercegprímás úr! Egyenlőségről, szabadságról és testvériségről beszélnek! Ez a világrend megbontását jelenti. Vajon miért nem láznak a csillagok a naprendszerük ellen, miért nem követelik, hogy minden csillag egyformán nagy és kicsiny legyen és ugyanazon a pályán végezze küldetését? Főméltóságú uraim! A világ rendje férfias és kemény, nem tűri meglazítását. – Az évszázadok folyamán csak a gyenge és beteg semmisült meg, egyként urak és szolgák, de alantas mivolta folytán még nem pusztult el senki. – Mindenki a maga helyén, elhivatott méltósággal végezze küldetését. Aki ezt nem teszi: pusztuljon!

- Hercegprímás: Kérem az elkövetett bűncselekmények rövid ismertetését.
- Gróf Apáthy: *(Int Tornyossinak, hogy olvassa fel.)*
- Tornyossi: *(Olvas.)* Balázs János kommenciós cseléd, Tar Bálint kommenciós cseléd lányát felelősségre vonta azon cselekménye miatt, mely szerint nevezett belső szolgálatra történt berendelését nem tagadta meg. Megnevezett cselekmény miatt Balázs János Tar Ágnest felelősségre vonta, mezítelenre vetkőztette, aztán gyalázkodó és lázító káromlások közben egy fához kötözte és ruháit elégette. Fönti cselekményt követő bomlasztó atmoszférában Kormos József jobbágy helyeselte Balázs János eljárását, és kilátásba helyezte a törvényes beszolgáltatások megtagadását. – Balázs Jánost egy Udvaros János nevű kádár és vincellér rejtegette. Nevezett urairól, valamint a cselédekről és jobbágyokról gyalázkodó szobrokat faragott.
- Hercegprímás: Köszönöm, elég. Püspök úr!
- Váci püspök: Főméltóságú hercegprímás úr! Eminenciás uram! Nagyméltóságú uraim! Az egész országban felütötte fejét a lázadás. A félrevezetett, jóindulatú nép olyan szerencsétlenségbe dönti magát, amelyhez fogható a világtörténelemben még nem volt. Minden eszközzel vessünk gátat a bujtogatásnak. Prédikáljunk templomainkban a lázadók ellen, és kötelezzük szeretett cselédeinket és jobbágyainkat a naponkénti istentiszteletre.
- Hercegprímás: Gróf Szügyi András úr önmagyméltósága.
- Gróf Szügyi: Én nem vagyok a szavak embere. Az ima helyes, de csak vasárnap, egy negyedórára. A munkától nem vonhatjuk el a barmokat. Bitóra a bitangokkal!
- Hercegprímás: Báró Baranyai Tamás főispán úr önmagyméltósága!
- Báró Baranyai: Csatlakozom a gróf úr önmagyméltósága előterjesztéséhez, azzal a módosítással, hogy csupán a főbűnösöket akasszuk fel, azokat, akiknek nevét gróf Apáthy Gedeon úr önmagyméltósága óhajára nem mondhatjuk ki e megszentelt falak között.
- Hercegprímás: Kállay Zoltán úr önmagyméltósága!
- Kállay: Szervezzük meg országszerte a földesúri lázadó-örséget, és az engedetleneket azon nyomban koncoljuk fel.

- Hercegprímás: Köszönöm magas és emelkedett szellemű hozzászólásaikat, különösen gróf Apáthy Gedeon úr beszéde tetszett nekem, örvendezek, hogy mindnyájan egyetértenek abban, hogy nem egyéni bosszú, hanem általános érvényű szempontok vezetnek nagyméltóságotokat. Szükségesnek tartom azonban az egyéni bűnök bölcs kivizsgálását is, mert meggyőződéseim, hogy a bűnösök megfelelő módon észreteríthetők. Mielőtt rátérnék erre, engedtessek meg nekem, hogy néhány mondattal jellemezzem azokat, kiknek nevét ebben a házban, gróf Apáthy Gedeon úr önagyméltóságának kívánságára nem ejtjük ki.
- Először a lázadó költőről beszélek. Kétségtelenül veszedelmes, vad, déli temperamentuma magával ragadja a tömegeket, de nyíltsága módot nyújt a védekezésre. Az igazi forradalmár óvatos és körültekintő, iszonyú szakadék fölött áll, de alaposan megveti lábát hadállásában. Ha a szélsőségekben az aurea mediocritatis méltósága hiányzik, akkor hamarosan lezuhannak a mélységbe.
- Gróf Szügyi: És a szakállas újságíró?
- Hercegprímás: Gyűjt, de nem éget. Tüze veszedelmesnek látszik, de ruhánkat se pörköli meg. Festett tűz, görög tűz.
- Báró Baranyai: Hát a szószátyár kommunista?
- Hercegprímás: Féljünk attól, aki mellén és hátán öles papírlapot hord, fölírván reájok: „Rettegietek tőlem”?
- Kállay: Úgy, hát a hazaárulók szószátyárok csupán?
- Hercegprímás: E férfiak nem szószátyárok! Láthatatlan paripákon ülnek, és habzó táltosuk minden időközön át röpíti őket által. Jelképek ők immár, és tudjátok-e, mit jelent ez, főurak? – A történelem unt, lassú folyamán néha egy villanás cikázik át, megvilágítván néhány arcot. Mindegyre mégyen, kik állnak e sugárzásban, erősek vagy gyöngék, tántoríthatatlanok vagy esendők. A kiválasztottakra villan a fény, és e férfiak kiválasztottak.
- Gróf Apáthy: Főméltóságú hercegprímás úr! Engedtessek meg nekem! Minden jöttment bitang kiválasztott lehet?
- Hercegprímás: A történelem nem válogat.
- Gróf Szügyi: Így hát hajtsunk fejet előttük?
- Hercegprímás: Nem! Ellenkezőleg! Védekezzünk minden erőnkkel! De tanuljuk meg, főméltóságú uraim, hogy a leghatásosabb védekezés a megértés.
- Gróf Szügyi: Bocsássuk meg gáztetteiket?
- Hercegprímás: A siralomházban föloldjuk a rablógyilkos bűnét, de itt a földön nem kérünk számára kegyelmet.
- Gróf Szügyi: Értem.
- Báró Baranyai: Főméltóságod bölcsességére bízunk magunkat.
- Mind: Úgy van.

Hercegprímás: Jöjjön be a lány.

Tornyossi: Igenis, eminenciás uram. *(Mélyen meghajol. Csönget.)*

Gróf Apáthy: Jóravaló lány.

Hercegprímás: Gaztettet váltott ki, meg kell tisztulnia.

Ágnes: *(Belép.)*

Hercegprímás: Mondd meg a neved.

Ágnes: *(Rendkívül elfogódott, nem felel.)*

Hercegprímás: Felelj bátran, lányom.

Ágnes: Tar Ágnes.

Hercegprímás: Bántottak ebben a házban?

Ágnes: Nem.

Hercegprímás: Haragszol valakire?

Ágnes: Nem.

Hercegprímás: Szeretnél elmenni innen...

Ágnes: *(Nem felel.)*

Hercegprímás: ...haza?

Ágnes: Nem.

Hercegprímás: Gondoltál már a halálra?

Ágnes: Igen.

Hercegprímás: Ha magához szólítana az úr, szívesen mennél?

Ágnes: Mennék.

Hercegprímás: Jól fontold meg szavaid. – Szolgálnád-e az urat, Ágnes?

Ágnes: Szolgálnám.

Hercegprímás: Elhagynád apád, anyád és hozzátartozóid?

Ágnes: Elhagynám. *(Kis szünet.)*

Hercegprímás: *(Megfontoltan.)* Készülj föl az útra, lányom, ma elhagyod ezt a házat és mindazokat, akiket szerettél. *(Mindenki csodálkozva, értetlenül figyeli a hercegprímást.)* Balázs János következik.

Tornyossi: *(Hajlongva kimegy, majd néhány pillanat múlva Balázs Jánossal és egy fegyveres őrrrel visszatér.)*

Hercegprímás: *(Balázs Jánoshoz.)* Tudod-e, mit tettél vele?

Balázs János: Tudom.

Hercegprímás: Kiűzted őt abból az életből, amely mindnyájatoknak kedves.

Balázs János: Nekem nem.

Fegyőr: *(Hátbalöki Balázs Jánost.)*

Hercegprímás: Ártatlanul meggyaláztad. A bűnödért bűnhődés jár. Tar Ágnes, állj elő.

Ágnes: *(Bizonytalanul, egy-két lépéssel közelebb megy Jánoshoz.)*

Hercegprímás: Nézzetek egymásra.
(Ágnes és Balázs kényszeredetten egymásra pillantanak.)

Hercegprímás: *(Nagyon lassan.)* Békésen élhettetek volna halálotokig. Gyere közelebb, Balázs János.

Balázs János: *(Ágnes elé lép.)*

Hercegprímás: Nézz a szemébe.

Balázs János: *(Szúrósan nézi Ágnest.)*

Hercegprímás: Tudod-e, Balázs János, mit tettél?

Balázs János: Megérdemelte. *(Fegyőr puskatussal hátbaüti.)*

Hercegprímás: Olyan ártatlan ez a gyermek, mint a ma született bárány.

Balázs János: Ki már anyjában vétkezett. *(Fegyőr újra megüti.)*

Gróf Szügyi: Hallatlan.

Kállay: Mélységes tisztelettel meghajlok nagyméltóságod türelme előtt.

Hercegprímás: Szállj magadba, és ne gyalázkodj.

Balázs János: Nem gyalázkodom. *(Fegyőr megrúgja.)*

Hercegprímás: Idefigyelj! Tar Ágnes ma elmegy valahová, ahol nyugalmat és békét lel. Távoznia kell, mert becstelenséged földülta és megbolygatta életét. Csönd és némaság veszi majd körül, hogy elfelejtse bánatát. Tar Ágnes örökre eltávozik és te velemész.

Balázs János: Én...? *(Fegyőr belerúg.)*

Hercegprímás: Naponta látod majd, az ő végtelen nyugalmaiban, amint a kicsiny harang szava imára szólítja. Békességes lelkét nem zavarja többé földi hang, de te is megtanulod, fiú, mi a nyugalom és a türelem ára, amikor megközelíthetetlenül ballag az apácák között, és te a zárda birtokán verejtékezve végzed munkádat a váci fegyház rabjaival. Megértettél?

Balázs János: Ágnes apáca lesz?

Hercegprímás: Ő akarta...

Ágnes: Jaj.
(A földesurak és a püspök fölállnak, és mélyen meghajolnak a hercegprímás előtt. Tornyossi velük tart. A titkárok hátra pillantanak.)

Hercegprímás: Elmehettek.

Ágnes: *(Roskadozva kifelé indul.)* Szűz Mária segíts.

Hercegprímás: Megsegít, légy nyugodt, gyermekem.

Ágnes: *(Megfordul, mondani szeretne valamit, de képtelen beszélni – kimegy.)*

Balázs János: Szentséggel becstelenítik meg...

Gróf Apáthy: Takarodj.

Balázs János: Eljön... *(Fegyőr befogja a száját és kituszkolja.)*

Hercegprímás: A harmadik következik. Hozzák a szobrokat is.

Tornyossi: *(Mély hajlongásokkal kimegy.)*

Gróf Apáthy: Eminenciás uram bölcsessége határtalan, de a lány valóban ártatlan.

Hercegprímás: Éppen ezért még ma eltávolíttatom innét.

Ifjabb gróf Apáthy: *(Raccsolva.)* Kár érte.

Tornyossi: *(Belép.)* Azonnal itt lesznek.
(Udvaros, a fegyőr és egy ember, aki a szobrokat hozza, belépnek.)

Hercegprímás: *(Kezébe vesz egy szobrot, és nézi.)* Udvaros János vagy?

Udvaros: Az vagyok, mióta az eszemet tudom.

Hercegprímás: Akkor nemigen lehetsz még ma sem az *(figyelmesen nézi a szobrokat)*, ha ilyen istenáldotta tehetséget haszontalanságokra pazarolsz. *(Kis szünet.)* A fegyőr elmehet. *(Konsternáció, fegyőr elmegy.)* Szabad vagy. – Megértettél?

Udvaros: Meg.

Hercegprímás: De az a kérésem, gyere velem esztergomi palotámba, ahol megalkotod a környezetemben élők szobrait, és ha megtisztelsz vele, az én hasonmásomat is. Ne kímélj bennünket, dolgozz szabadon, lelkiismereted szerint, hatolj le a lélek mélyére, tárd föl a hibáinkat és erényeinket. Figyelj, légy szigorú, de maradj mindig igazságos. Taníts meg bennünket a szépség örök csodájára... *(A padlóba szúr egy szobrot.)* ...arra, hogy mindenki ilyen bambán és értelmetlenül rója le életét... *(Folyton újabb és újabb szobrokat szúr le a padlóba.)* ...ha nem ismeri a hit sugárzó erejét... *(Ágnes szobrát tartja a kezében.)* ...és a varázslatot, amely ebből a lányból a legboldogabb embert teremti meg... *(Balázs János szobrát veszi a kezébe.)* ...és a bűnbánatot, amely ezt a faragatlan fickót az alázat pompájával ruházza föl.

Megértettél?

Udvaros: Meg.

Hercegprímás: Elmehetsz.
(Udvaros és a szobrokat vivő ember kimegy.)

Hercegprímás: Fölmentette, eminenciás uram?

Ez volt a legszigorúbb ítélet, főurak. A lázadó lelkét az örök lélek szolgálatába állítottuk. Úgy büntessünk, hogy fölmagasztosítsuk a bűnöst és ezzel lehetetlenné válik a bosszúja.

Gróf Szügyi: Eminenciás uram nagysága megigéz bennünket.

Kállay: Talán mi is bűnösök vagyunk.

Hercegprímás: Igen, főurak, kicsit elrugaszkodtatok. Ne várjatok addig, amíg talpatokat perzseli a láng! Áldozzatok! Az egyház örök időkre védi az állandóságot és minden változás csak látszat.

Báró Baranyai: És ha megszűnik a dézsma?

Hercegprímás: Légy kiváló, és akkor örök időkön át dézsmálhatsz.

Báró Baranyai: És a kommunizmus?

Hercegprímás: Ne tekints ilyen távolra. Szűkítsd a kört. Csak a tehetségtelen rohanja meg folyvást a messzeséget, hogy belegabalyodván igazolhassa tehetetlenségét. No de jöjjön a negyedik. Aztán átmegyünk Szügyi gróf úr birtokára.

Tornyossi: (*Mély hajlongással.*) Eminenciád tüneményes bölcsessége megnehezíti lépteim. Lidércek és káprázatok között imbolygok, ha főméltóságú uram csodálatos szellemének tűzijátékát követem. (*Kimegy.*)

Váci püspök: (*Lassan, megfontoltan.*) Boldog ország, melynek ilyen prímása van. – Megállítja és örökérvényűvé teszi az elröppenő pillanatot. – Vajon lehetséges-e több a földön, főméltóságú urak?

Kormos József: (*Belép, mögötte Tornyossi és egy fegyőr.*) Hát ide jutottam.

Hercegprímás: Kormos József vagy?

Kormos József: Az vagyok.

Hercegprímás: Hány év nyomja a vállad?

Kormos: Nyolcvankettő.

Hercegprímás: Nem jobb-e nekünk, öregeknek, csendesesen várni a véget, pipázgatni... (*Csettint a nyelvével*) ...borocska mellett?

Kormos: Jobb bizony.

Hercegprímás: Akkor miért nem teszed?

Kormos: Mert nincs se dohány, se bor. Elvisz mindent a dézsma. (*Fegyőr meghúzza a kabátját, Kormos hátraszól.*) Ne húzogasd a kabátomat, hé.

Hercegprímás: (*A fegyőrhöz.*) Állj oda az írnok urakhoz.

Fegyőr: Igenis, instálom. (*Az írnokok mellett megáll.*)

Hercegprímás: Mennyi ideje ülsz?

Kormos: Öt hónapja, semmiért.

Hercegprímás: Lázítottál.

Kormos: Nem lázítottam én, csak megmondtam, mi a tized és a dézsma. Népnýúzás.

Hercegprímás: Ha te lennél a földesúr, nem hajtánád be a járandóságod? A kölcsönt is visszakered – úgy-e?

Kormos: Amit kölcsönadtam, azért megdolgoztam, de a dézsmáért magam verejtékeztem.

Hercegprímás: Azon a földön, amelyet a földesuraktól kaptál...

Kormos: Hát ő kitől vette el? Megmondom azt is. Tőlem. *(Főurak összenéznek és a fejüket csóválják.)*

Gróf Apáthy: Mikor vettem el a földet, te...?

Kormos: Az évet megmondani éppen nem tudom, de lehet hat- vagy hétszáz éve.

Gróf Szügyi: Ejnye de messzire emlékszel vissza.

Kormos: Amióta, baromnál rosszabb a nép...

Gróf Apáthy: Hallgass.

Hercegprímás: Miért nehezíted meg a helyzeted? Az a célunk, hogy a helyes útra tereljünk, aztán mehetsz isten hírével. Légy belátó öreg. Az ország kormányzásának súlyos gondjai nehezednek a vállunkra, ha nektek kellene elvégezni ezt, hamar kátyúba jutnánk mindnyájan. Ti csak végzitek munkátokat, és ha elvégeztétek, lepihenhettek. Mi éjjel-nappal, télen-nyáron szünet nélkül dolgozunk a javatokra. Isten látja lelkünket, és bocsásson meg érte, irigylünk benneteket.

Főurak: Úgy van, úgy van!

Gróf Apáthy: *(Ötven év körüli asszony belép és megáll az ajtóban.)*

Gróf Apáthy Ágnes: *(Apáthy huszonéves lánya belép.)*

Tornyossi: A nagyméltóságú asszony és a kisasszony! *(Főurak fölállnak és meghajolnak.)*

Gróf Apáthy: Egy levelet hozott a gyorsfutár. *(Átnyújtja a levelet férjének.)*

Gróf Apáthy: *(Átfutja a levelet.)* A lázongások országszerte erősödnek. Az országgyűlést sürgősen összehívták.

Gróf Apáthy Ágnes: A főméltóságú urak számára is hozott levelet. Szíveskedjenek a szalonba fáradni.

(Mindenki föláll, megindulnak a kijárat felé. Már csupán a fegyőr, Kormos és a hercegprímás tartózkodik a színen.)

Hercegprímás: *(A fegyőrhöz, Kormosra mutatva.)* Vidd vissza, nem érdemel kegyelmet. Balázs Jánost erős fedezet mellett szállítsátok el a fegyházba. Udvarost és az apácát magammal viszem. *(Kimegy.)*

Fegyőr: No gyerünk, öreg.

Kormos: Futnak, mint a patkányok.

Vége a II. felvonásnak

III. felvonás 1. kép

Szín: Az 1848. március 15-i váci vásáron. A szín elülső részén lacikonyha, jobbra tűzhely, amelyen különböző ételek gőzölögnek. Balra söntés. A lacikonyhán túl állnak a nézők, akik a lacikonyhán át mennek be a színre. Többen inni vagy enni kérnek, fizetnek, aztán hangtalanul előremennek. Távolról csendes cigányzene hallható. Amikor szétnyílik a függöny, a lacikonyhában hárman tartózkodnak. A kocsmárosné a tűzhely előtt, a kocsmáros a söntésnél s egy álarcos óriás kikiáltó a középén.

- Kikiáltó: Tessék, csak tessék besétálni! Itt látható, ami még az Óperenciás tengeren túl se található. Itt a világ vége, fejükön járnak és lábukkal beszélnek a népek. *(Néhány ember jegyet vált a kocsmárosnál, megmutatja a kikiáltónak, aztán bemennek.)*
- Kocsmárosné: Jó töltött káposztám van, tessék, csak tessék, ilyen még nem volt! Aki megeszik egy porciót, a másikat ráadásul kapja, ha megfizet érte.
- Kikiáltó: Itt vágják le az ezerfejű szörnyeteg fejét. Ilyet még nem látott a világ. Aki megállja nevetés nélkül, jutalmul ezüstlovat kap.
- Kocsmárosné: Folyvást, csak folyvást, öt krajcár a pecsenyém!
- Kocsis Jóska: *(Jön, megijed az óriástól és félrehúzódik.)*
- Kocsmárosné: Három a káposzta! A levest ingyen mérem, ha ideejt egy krajcárt!
- Kocsmáros: Ne karattyolj már annyit, te!
- Kocsmárosné: A kántor úr kért meg reá, hogy kiáltsak én is.
- Kikiáltó: Aki még nem látott földrengést, most láthat. Leszakad az ég, és kiöntenek a folyók, a tölgyfából nyárfa lesz, és a nyárból ősz. Tessék csak, tessék! A törpe óriássá, a kisegér oroszlánná változik. Gyorsabban, gyorsabban, mert megkezdődik az előadás! *(Halkan.)* Jóska, te nem mész be?
- Kocsis Jóska: *(Félve.)* Ki vagy?
- Kikiáltó: *(Hangosan.)* Én vagyok a fanyűvő. Félerdő egy falatom, másik féllal megszózom. *(Halkan.)* No eredj be, Jóska!
- Kocsis Jóska: Nem bánts?
- Kikiáltó: Dehogyan bántlak, komám.
- Kocsis Jóska: *(Besomfordál.)*
- Kocsmárosné: Itt a jó comb! Itt a finom füstölt libacomb!
- Kikiáltó: Roston sült nyársat, nyárson sült rostot, sárkányt hagymával, répát királylánnyal tessék! Van bibliám ecettel, töltött papom kenettel. Bolygó zsidót ingyen mérek, csípje meg a galandféreg. Gyerünk nagyérdemű, kegyelmes jobbágyság, cselédség, csak beljebb!
- (Három erős kürtszó hallatszik, aztán valaki hangosan bejelenti: megkezdődik az előadás. A zaj elhal, a kikiáltó feláll a dobogóra.)*

(*Megfontoltan.*) Tisztelt nagyérdemű emberek, asszonyok, lányok és fiúk! Szomorúak és nyomorultak! A móka véget ért. Sok idő óta megy a világ. Megy, megy, mendegél, de nem zökkenti ki útjából senki. Mi szint-mívelők valójára fordítjuk. Mondják és vallják, a mi panaszkodásunk semmi, olyan, mint a pehely, elszáll, övék, mint a kő, nehéz és országos. Lássuk, igaz-e, fordítsuk visszajára a valót! – Jó mulatságot! (*Lelép a dobogóról, és eltűnik.*)

Pancimanci: (*Erős, zömök ember a dobogóra lép. Szakálla a földet veri. Füle harminc centiméter hosszú.*) Én vagyok a Pancimanci. Kökényszemem, kagyló-fülem mindent lát, mindent hall, bánatot, örömet, születést, halált. Akinek bújaja-baja van, jöjjön hozzám, megsegítem, de előbb hadd ropják a táncot, mert szomorú vagyok máma. (*A ruhájából elővesz egy széket, és a dobogó szélén leül rá. Eközben megszólalnak a cigányok, legények és lányok lépnek a dobogóra és csúrdöngölőt járnak. Miután befejezték a táncot:*) Most aztán csárdást lássunk! (*A táncosok tüzes csárdást járnak, miközben táncolnak egy tarkabarka ruhába öltözött álarcos katona lép a színre. Érdemrendjei helyén apró csengők vannak, ha mozog, a csengők megszólalnak.*)

Katona: (*Figyeli a táncosokat és rosszallólag csóválja a fejét. A tánc véget ér.*)

Én követségbe jöttem, látom, nagyon jól megy dolguk, vígadnak, táncolnak. (*A táncosok elmennek.*)

Pancimanci: Úgy bizony!

Katona: Ez így tovább nem mehet, hogy mindig csak az egyiknek legyen jó dolga, a másik nyakában pedig ott a sok gond.

Pancimanci: Én is így vélekedek.

Katona: Maga az ő követjük?

Pancimanci: Én Pancimanci vagyok. Búveszejtő, ág-bogas, rontást vesztő, ki zúzmarát rak a tűzre és forróságot jéggel bélel.

Katona: Akkor hát küldjék őket is követüket és maga majd igazságot teszen.

Pancimanci: Megteszem. (*Paroláznak.*) Jöjjön ide a követ!

Követ: (*Belép, fölmege a dobogóra. Hórihorgas, álarcos legény, ruhája, cipője csupa rongy. Süvegére seprőt tűzött.*) Magam helyett mint követ jöttem.

Pancimanci: Hát te hol maradtál?

Követ: Kullogok a rangom után.

Pancimanci: Eszedet is elhagytad?

Követ: El én. Másként nem lehetne rangom.

Pancimanci: Nohát akkor tanácskozzál!

(*A katona és a követ jól végignézi és többször megkerüli egymást.*)

Követ: Mi kell, te ágrólszakadt?

Katona: Jó lenne, ha az lehetnék, akkor nem feszítene így a viselet. Te csak fölkapod magadra a könnyű ruhát, de engem szorít a nehéz posztó mindenfelől.

Követ: Nem egyformán mérnek.

Katona: Éppen az a baj, amiatt jöttem, mert nem igazság, hogy ti csak végzitek a kis munkát, és a mi vállunkon meg ott a sok gond. Ez így tovább nem mehet.

Követ: Én pedig a jogainkat nem adom fel.

Katona: A jogot csak loptátok, hogy jajgathassatok jó dolgokat leplezésére. De nem ezért jöttem, hogy a szavak színét pelyvázsam. Arra feleljen, önágszegénysége, békét akar, vagy háborút?

Követ: Ami miénk, megvédem.

Katona: Jöjjön akkor, aminek jönni kell.

Pancimanci: Hívjátok össze a népeket!

(A követ és a katona elmegy, aztán előbb a katona tér vissza, vele jön hét színjátész álarcban, akik gróf Apáthyt, a feleségét, a fiát, a lányát, Tornyossit, a tisztartót és Gács Pelbártot személyesítik meg.)

Katona: Itt vagyunk.

Pancimanci: Lerí arcukról a szomorúság.

Követ: *(Visszatér, vele jön Balázs János, Udvaros, Kormos, Ágnes, Ács Nagy Kati, Tarné.)*

Itt vagyunk.

Pancimanci: Ezek meg csak mosolyognak.

Gróf Apáthy: Nem sokáig.

Pancimanci: Adják elő kívánságaikat egyenként!

Gróf Apáthy: A nagy magasság igazságtalanul mért, emberek! Emezeknek a szántás-vetés és aratás örömét ajándékozta, ránk pedig a felelősség súlyos gondját mérte. Van-e szebb látvány, mint az alkonyatkor hazatérő béres, ki boldogan csettint ostorával? Vagy láttál már hajnali szántást? A csillagok még derengenek, és a pitymallat pírt lehet a munkáját megelégedetten végző jobbágyra. Hány festőt és költőt ihletett már meg a paraszt nyugodt boldogsága? Nézzétek meg a mi képeinket, csupa komor, szigorú arc...

Katona: Szenvedtek eleget.

Pancimanci: Fejezd be gyorsan!

Gróf Apáthy: Rövid leszek, és megmondom, mit akarok. Jobbágy szeretnék lenni, és ha addig élek, célomat elérem.

Pancimanci: Mohó vagy, nagyon sokat kívánsz.

Gróf Apáthy: Legyek béres, azt se bánom.

Pancimanci: Kívánságod meggondolom.

Követ: Én tiltakozom. Maradjon meg grófnak!

Gróf Apáthy: Te irigy!

Pancimanci: Ne kapjatok hajba! Gyerünk tovább!

Gróf Apáthyné: Én meg a sok vendégséget panaszolom. Lám a Tarné. Annak jó. Mert vendége soha sincs. Hozzám jön a sok ment gróf, egyik finnyás, a másik köhög, ennek lábsó, téa annak.

Pancimanci: Fogd rövidebbre a nyelved!

Gróf Apáthyné: Ha segítenél.

Pancimanci: Segítek, ne félj, szegény asszony. Mondd el kívánságod!

Gróf Apáthyné: Tarné szeretnék lenni.

Követ: No nézd a nagyzolót!

Katona: *(A követhez.)* Gondold meg, mit beszélsz!

Pancimanci: Csönd legyen! Jöjjön a következő.

Ifj. gróf Apáthy: *(Raccsolva beszél, esetlen és betegesen gyermekded.)* Én arra kérem a nagyérdemű gyülekezetet, hogy ne legyen minden fiatal lány... a... a... a... én nem bírom tovább... csak a mama akarja.

Pancimanci: Arra felelj, mit akarsz.

Ifj. gróf Apáthy: Olyan cseléd szeretnék lenni, akinek a menyasszonyát elküldik Balázs János úrhoz.

Követ: Te himpellér, te bitang, ki vette el az eszed? Miért nem kérsz hozzá derest is mindjárt?

Ifj. gróf Apáthy: Talán egyszer azt is kiérdemlem.

Követ: Még annyit se érdemelsz, te zöldfülű, hogy lukas csizmában járj télen.

Ifj. gróf Apáthy: *(Nevetségesen.)* Fegyverrel harcolom ki jussom.

Pancimanci: Csönd legyen! Végezzünk a panaszokkal! Aztán majd meglátjuk, mit tehetünk. *(A tisztartóhoz.)* Most te következél. Figyelmeztetek, légy szerény, ne kívánj sokat.

Tisztartó: Én hosszú évek óta végzem nehéz munkám, a szívem szakad meg fájdalmában, mert arra kárhoztatott rossz sorsom, hogy éjjel nappal nógassak másokat és mindig másokat, szakadatlanul.

Pancimanci: Ne fecsegy, fiú, hanem mondd meg kurtán, mit akarsz.

Tisztartó: Én ökörszeretnék lenni...

Kocsis Jóska: Majd ha kisüt a nap harminckét ágra.

Tisztartó: ...legszívesebben, ha állattá válhatna az ember: menni csöndben az iga előtt.

Pancimanci: Átváltoztatni nem tudlak, mert nincsenek nálam a szerszámaim. Értük repülni pedig nincs időm.

Tisztartó: Akkor vihessek örökkön örökké gabonát, de legalább 120 kilo legyen egy zsákban.

Kocsis Jóska: Magad vidd inkább a zsákban, és dobd be a Dunába!

Pancimanci: Te hová tartozol, gyermekem, ide vagy amoda?

Követ: Nem tartozik sehova. Amolyan csillagkondás, illatőr.

Pancimanci: És?

Követ: Holdvilág-pásztor.

Pancimanci: Akkor ülj ide mellém, és légy tanácsnokom. (*Kocsis Jóska leül.*)

Tisztartó: Kegyelmezzetek!

Pancimanci: Ökövetsége válaszát várjuk.

Követ: Szólni se akartam, azért hallgattam ideáig. Ez a mihaszna tacsó mindjárt 120 kilós zsákoknál kezdené. Maradjon csak a helyén, majd ha még ezer embert húzat a deresre, akkor talán a másvilágon parádéskocsisnak elfogadom.

Tisztartó: Jaj, én átkozott.

Pancimanci: Hallgass! Hát ez kicsoda? (*Gács Pelbártra mutat.*)

Követ: Okokat és módokat fej, sóhajt, ás. Vigalmat arat. Párokat összeboronál.

Pancimanci: Halljam a nevét.

Gács Pelbárt: Gács Pelbárt vagyok.

Pancimanci: Add elő panaszod.

Gács Pelbárt: A követ úr öszegényenciája már elmondotta. Fejtek, ások, aratok, boronálok. Szeretnék egyszer megnyugodni.

Pancimanci: Mit óhajtsz?

Gács Pelbárt: Ha dolgozhatnék... a... hordók körül... bormérő lennék szívesen.

Pancimanci: Tanácsnokságod mit javall?

Kocsis Jóska: Borból tavat csináljunk, abban ússzon!

Pancimanci: Én nem bánom.

Követ: Ha nem érhet partot soha, elfogadom.

Gács Pelbárt: Egy kis előleget kaphatnék?

Pancimanci: Perbál, Szerbál kék kecske, egy üveggel eressz le. (*Egy üveg ereszkedik le Pancimanci kezébe. Átnyújtja Gács Pelbártnak.*) Nesze.

Gács Pelbárt: Köszönöm. (*Nagyot húz az üvegből.*)

Kocsis Jóska: Nekem is.

Gács Pelbárt: (*Átnyújtja Kocsis Jóskának.*) Itt van, testvér.

Kocsis Jóska: (*Kezébe veszi az üveget, de leejti.*) Jaj!

Pancimanci: Sose törődj vele, nem bor volt, hanem igaz víz.

Gács Pelbárt: *(Érthetetlenül és különösen föl-alá járkál a színen.)*
 Én nem tudom, mi van velem. *(Kis szünet.)*
 Megcsaltam mindenkit, félrevezettem a népet, csak evésre és ivásra volt gondom. *(A tisztartóra mutat.)* Ezt a himpellért tömjéneztem.

Pancimanci: Ül le és hallgass.

Gács Pelbárt: *(Leül.)*

Pancimanci: A következő.

Gróf Apáthy Ágnes: Én szobámba zárva csak nézem és figyelem a körülöttem zajló bús életet. Negédesnek mutakozom, de szívem belül megszakad. Álmatlan éjszakák és sivár nappalok közt hanyódom, de bánatomra nem találok írt sehol. A mezők virágai és az erdők fái ismerik szenvedésem. Sokszor hallják, amint sóhajom a fellegekbe száll, Könyörüljetek rajtam, jó emberek, és adjatok új sorsot nekem.

Kocsis Jóska: *(Könnyeit törli. Sírva.)* Gyere hozzám feleségül, virágágyat vetek.

Pancimanci: Beszélj tovább.

Gróf Apáthy Ágnes: Oh, ha a szó elég lenne mérhetetlen kínjaim elmesélésére... Ti párnák, könnyeim tanúi, ti tudjátok, mennyit szenvedek. Mint a madár, kit fiókáitól fosztanak meg... nem bírom tovább, nem bírom. *(Sír.)*

Kocsis Jóska: *(Bömböl.)* Galambvirágom.

Pancimanci: Ne sírj, hanem terjeszd elő kérelmedet.

Gróf Apáthy Ágnes: *(Fölvidulva.)* Szabad?

Pancimanci: Azért vagyunk itt.

Kocsis Jóska: *(Föhláll, kellető mozdulatokkal.)* Akár rögtön indulhatunk.

Gróf Apáthy Ágnes: Engedtetsek meg nekem, magasságos jótevőim, hogy Balázs Jánoshoz mehessek...

Kocsis Jóska: *(Megnyúlt arccal leül.)*

Pancimanci: Ökövetséged szavát lesem.

Követ: Száz gróffal próbálkozz előbb, utána ezer herceg kövesse, és ha átléptél két világot és a harmadik mögötted áll, akkor majd a hetedikben, amikor anyád régen veszítve van, te pedig a pokol-nótát búslakodva hallgatod, akkor mondom meg tenéked, hogy Balázs Jánost várhatod.

Kocsis Jóska: Szegény lány.

Gács Pelbárt: Hazugság minden szava. Tornyossi a szeretője.

Pancimanci: Nem kérdeztelek. Ne akkor légy igazságos, amikor nem tehetsz mást. – Jöjjön a következő.

Tornyossi: *(Hajbókolva, hétrét görnyedve előlép.)* Én, főszántóvető uraim... akár ezek győznek, akár amazok, én mindenképpen becsülettel... szolgálom... az elnyomottat.

Pancimanci: Aztán mivel szolgálnád, egyszeri ember? Válnod csak kell valamivé, mert így nem maradhatsz... főmagaslatú uram.

Tornyossi: *(Nevetségesen, még mélyebbre meghajol.)* Öfökegyelmességed rendelkezésére bocsátom csekély képességeim.

Pancimanci: Közveszélyességed mondja meg, mi lenne legszívesebben.

Tornyossi: Ha mindenképpen elhagyandó magasztos pályám, úgy legyek hegedűs cigány. – Annak húzom, aki... szereti a zenét.

Pancimanci: Megfontoljuk.

Kocsis Jóska: Latolgatom.

Követ: Ellenzem.

Katona: *(A követhet.)* Eddig vártam és hallgattam, figyelve gonosz ellenállásod és mérhetetlen irigységed. Lábbal tiprod a szabadságot, te pökhendi. Zsarnok bitang vagy! Érted?! Azt hiszed, tűrjük tovább? Még koldusok se lehetünk, avagy napégette, jégverte bolyongók?

Követ: De nem ám!

Katona: Akkor fegyvert ragadunk.

Az urak: Úgy van.

Cselédek és jobbágyok: Mi is ott leszünk, megvédjük nyomorunk.

Az urak: Erőszakkal vesszük el.

Pancimanci: Csönd legyen, azért vagyunk itt, hogy ügyes bajos dolgaitokat elintézzük. Egyeztetek meg. Ti ne követeljeteك túl sokat, s legyenek engedékenyebbek ők.

Gács Pelbárt: *(Kétségbeesetten.)* Emberek, ez csak játék, ezek a gonosztevők nem akarnak cselédek lenni, becsapnak benneteket. Ismerem őket nagyon jól, papkoromból.

Pancimanci: Nem hallgatsz?

Gács Pelbárt: Nem!

Kocsis Jóska: Vigyázz magadra.

Gács Pelbárt: *(Sírva.)* Édes Jóskám, legalább te higgy nekem, ezek mind bolondok.

Kocsis Jóska: Hiszek, tisztelendő úr.

Pancimanci: Csönd legyen.

Gács Pelbárt: Nem tűröm az igazságtalanságot.

Pancimanci: *(Ruhájából előveszi varázsvesszőjét, és három kört rajzol a földre.)*
Állj ide az első körbe. *(Gács Pelbárt beáll a körbe.)*
Perbál, Szerbál kék kecske, más üveggel eressz le. *(Egy üveg ereszkedik le Kocsis Jóska kezébe, aki átnyújtja Gács Pelbártnak.)*

Kocsis Jóska: Igyál!

Gács Pelbárt: *(Iszik.)* De jó volt. *(Még egyszer húz az üvegből.)* Ez ám az igaz víz. *(Csettint a nyelvével.)* Köszönöm neked, uram, ezt a magasztos boldogságot.

Kocsis Jóska: Szívesen.

Pancimanci: *(Apáthyra mutat.)* Megismered ezeket az embereket?

Gács Pelbárt: Már hogyan ismerném meg. Gróf Apáthy Gedeon úr önmagyméltósága, gróf Apáthy Gedeonné ő...

Pancimanci: *(Szavába vág.)* Igaz szándékúak?

Gács Pelbárt: Bejárhatod a kerek világot, amíg hasonlókra lelsz.

Kocsis Jóska: Úgy is van, engem még csak egyszer vágott pofon önmagyméltósága, akkor is csak ököllel, de én voltam a hibás, mert nyelvet öltöttem egy madárra.

Gróf Apáthy: Üss vissza százszor, Jóska.

Kocsis Jóska: Megfájdulna a kezem.

Gróf Apáthy: Bottal verj.

Tisztartó: Engem szintúgy.

Kocsis Jóska: Tanácsnoklásból élek, nem verésből.

Pancimanci: Végezzünk, mert lejár az időm. Éjfélkor a világ végén lovaimat abrakolom. Javasolom, tegyünk próbát.

Az urak: Köszönjük.

Pancimanci: Az ott, aki ökor szeretne lenni, húzza be a szekeret.

Tisztartó: *(Kimegy, aztán egy szekeret húz a színre.)*

Pancimanci: *(Gróf Apáthyhoz.)* Feküdj a fenekére, meglátjuk, mennyit bírsz.

Gróf Apáthy: Köszönöm. *(Esetlenül végigfekszik a szekéren.)*

Pancimanci: Álljatok rá mindnyájan.
(A jobbágyok és cselédek fölugranak a kocsira.)

Követ: Vigyázzatok, ne lépjete rá!

Jobbágyok és cselédek: Bizony, mi rálépünk. – Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon. De puha. Hogy nyög.

Pancimanci: Jöjjenek a táncosok. *(Táncosok bejönnek.)* Mind föl a szekérre.

Táncosok: *(Tánclelésben föllépnek a szekérre.)* Csüddöngölöt, csárdást, rajta.
Vigyázz, te, ne rám lépj, ne rám. *(Vigalom, nevetés.)*

Pancimanci: Zenészek! *(A cigányok rákezdik.)*

Gróf Apáthy: Jaj, jaj, jaj!

Táncosok, jobbágyok, cselédek: *(Nevetnek.)* A poklot rá! És a mennyországot! Meg az eget! Hat ökröt még!

Pancimanci: Egy hordót. *(Begurul egy hordó Gács Pelbárthoz.)* Emeld föl, és állj a tetejébe.

Gács Pelbárt: Aztán hazavihetem?

Pancimanci: Viheted.

Gács Pelbárt: *(A hordóval fölmege a kocs tetejére, s azt magasra tartva, a táncosok vállára áll.)*

Pancimanci: *(A követhez.)* Fogd be. *(A tisztartóra mutat.)*

Követ: Megtehetem. *(A szekér elé fogja a tisztartót.)*

Pancimanci: *(Tornyossira mutat.)* Őfennsíksága üljön az ökör nyakába. *(Hegedűt húz elő a ruhájából, és átadja Tornyossinak.)* Itt a hegedű.

Tornyossi: *(Fölül a tisztartó vállára, és hegedül.)*

Gróf Apáthy: *(Aki közben folyton jajgat.)* Kegyelem. Meghalok. Bocsásd meg, uram.

Pancimanci: A többiek álljanak a szekér mögé, és ha mondom, húzzák vissza. *(A grófné, a lánya és fia, a követ és a katona a szekér mögé állnak.)*

Kocsis Jóska: *(Aki riadozva és nevetve kíséri a történeteket.)* Én a hordó tetejére állok.

Pancimanci: A bakra ülsz és hajtod. *(Ruhájából ostort húz elő, és átadja Kocsis Jóskának.)*

Kocsis Jóska: Megpróbálhatom. *(Fölül a bakra, ostort csattogtat.)*

Pancimanci: Jöjjenek elő a „gonoszok”.

(A négy „gonosz” megszeppenve belép.)

„Gonoszok”: Itt vagyunk.

Pancimanci: Mindegyik kerék elé feküdjön egy közületek.

„Gonoszok”: *(A kerekek elé fekszenek.)* Ilyen szégyen. A szép ruhám. Jaj, föl-fázom. Lesz ezért nemulass. Így jár az ember, ha jó. Leszek én még tehenes gazda.

Pancimanci: Húzzátok.

(A tisztartó elöl, a többiek hátul húzzák a szekeret.)

Kocsis Jóska: Gyí! Gyí, te! *(Közben pattogtatja az ostort, és üti a tisztartót.)* Kutyafulú!

Ács Nagy Kati: *(Ifjabb gróf Apáthyt veri.)* Egy malac, két malac, három malac. Nesze még egy kicsi!

Tisztartó: Nem bírom!

Kocsis Jóska: *(Ostorozza.)* No te!

Gróf Apáthy: Jaj, jaj, jaj! Soha többé nem leszek rossz.

Gróf Apáthyiné: Nem így gondoltam.

Gróf Apáthy Ágnes: Jánoskám, ments meg.

Balázs János: Én e játékban is őt szeretem.

Gróf Apáthy Ágnes: Száz évig is vár rád, ha apáca is, megölelheted, és jön utánad fejveszetten.

Balázs János: Száz év múlva... megölelem.

Gróf Apáthy: Egyesült erővel szüntessük be a munkát.

Gróf Apáthy: Fogjatok össze.

Tisztartó: Szövetkezzünk.

Kocsis Jóska: *(Ostorozza a tisztartót.)* Majd melléd fogom egyik cimborád.

Katona: Megisszátok még ennek a levét.

Követ: *(Halkan.)* Te koma, sok van még hátra?

Katona: Ha a kántor becsapott bennünket, akkor sok.

Követ: A kántor a mi emberünk.

Katona: Ha nem a mienk, akkor holnap börtönbe kerülünk mindnyájan.

Kikiáltó: *(Jön, a dobogóra lép.)* Hé, hé, hé, emberek, asszonyok! A játékot abbahagyjuk!

(Leszállnak a kocsiról, mindenki feszülten figyel.)

Kikiáltó: Most hozták hírül... amit ezer éve várunk...

Ákom Péter: *(Jön, föllép a dobogóra.)* Emberek! Kitört a forradalom!

Mindnyájan: Éljen! Éljen! Éljen!

Ákom Péter: Osszuk szét a földet, és szabadítsuk ki a rabokat.

Pancimanci: *(Leveszi maszkját, és Udvaros János áll előttük.)* Én már nem vagyok rab. Egy héttel ezelőtt elináltam.

Mindnyájan: Éljen! Éljen! Éljen!

Udvaros: Azt hitték, szép beszéddel magukhoz édesgetnek. *(A forradalmárok szobrait magasra emeli.)*

Ákom Péter: *(Zokogva.)* Március tizenötödike van! Március tizenöt. Most hozták hírül...

Vége a III. felvonás 1. képnek

III. felvonás 2. kép

Szín: Egy falusi temető bejárata. Két ember tartózkodik a színen, a temetőőr és Kocsis Jóska.

- Temetőőr: Tar Ágneset keresed, öreg? Udvaros Jánosné volt, húsz év előtt temettem el.
- Kocsis Jóska: *(Rendkívül öreg, rongyos, megtört. Batyuját, melyből botok kandikálnak ki, leteszi a földre.)* Adok egy gombot, mutasd meg a sírját.
- Temetőőr: Ott van, arra hátul. Nem gondozza senki, mert a férje elvándorolt innen.
- Kocsis Jóska: Virágágyat vetek neki.
- Temetőőr: Te ki vagy? Honnan kerülsz ide, öreg?
- Kocsis Jóska: Én vagyok a szegény király, Kocsis Jóska a nevem. Van hét tanyám, ott a ködben, de nem találom egyiket se, csak járom a felvilágot hiába. Ákom Péter tanító úr küldött ide, aki fél lábát elvesztette a csatában.
- Temetőőr: *(Megértve.)* Hallottam rólad. Mióta vagy úton?
- Kocsis Jóska: Sok esztendeje vándorolok már, mert ez a cédula elkopott, és nem tudták elolvasni. Ez mutatta, merre jöjjenek. *(Piszkos, rongyos papírlapot mutat. Temetőőr elolvassa.)*
- Temetőőr: Hát bizony szerencséd volt, mert a falunak csak a fele maradt meg, és abból is hiányzik egy betű.
- Kocsis Jóska: Adjál akkor virágmagot, hogy elvessem.
- Temetőőr: Adok, adok, hogyne adnék, de mondd, miért kötöztetted ezt a sok botot a tarisznyádra?
- Kocsis Jóska: A sírba szúrom őket, és ezt a táblát is ráakasztom. *(Egy táblát vesz ki a zsákból, és átadja a temetőőrnek, közben a földbe szúrja a faszobrokat.)* Udvaros János, Kormos, Balázs János, Julika, – Ágnes. *(Sír.)*
- Temetőőr: *(Olvassa a táblát.)* Adassék béke neked, Tar Ágnes. Mi vigyázunk az álmodra, kik azért élünk még e szörnyűséges elnyomásban, hogy megbosszuljuk a szegények és igazak gyalázatát.
- Kocsis Jóska: *(Meggörnyedve.)* Ágnes.

– Vége –